

FOLKETINGSTIDENDE

FORHANDLINGERNE I FOLKETINGSÅRET 1987-88

(139. ÅRGANG)
(1. SAMLING)

III

Sp. 3073-4608

S

J.H. SCHULTZ GRAFISK A/S
KØBENHAVN

1989

Den næste sag på dagsordenen var:

2) *Forespørgsel nr. F 14:*

Forespørgsel til udenrigsministeren:

»Hvad kan ministeren oplyse om ændringerne i supermagternes strategi for så vidt angår nordområderne, og hvad agter ministeren at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde?«

Af Jens Thoft (SF) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 10/11 87. Fremme af forespørgslen vedtaget 17/11 87).

Begrundelse

Jens Thoft (SF):

Der sker i disse år en voldsom flådeoprustning i de nordlige havområder. Fra at have været et lavspændingsområde inddrages den nordlige NATO-flanke i stigende grad i supermagternes konfrontationer. Med den nye amerikanske maritime strategi og det stærkt foruroligende antal krydsermissiler med atomsprænghoveder – det drejer sig om ca. 2.000 stk. – som er under udplacering på skibe, vokser faren for, at de nordiske havområder bliver det sted, hvor det går galt. Det bør derfor være den danske regerings opgave, så vidt det overhovedet er muligt, at medvirke til at genskabe de nordlige havområder som lavspændingsområde. Netop i går underskrev supermagterne aftalen om nedrustning for så vidt angår de såkaldte Europæiske Teater-våben. Det er derfor vigtigt at sikre, at disse atomvåben, som nu bliver skrottet på landjorden, ikke bare bliver flyttet ud på skibe til søs, ud på havet, hvor risikoen for konfrontationer mellem supermagterne er væsentlig større end på landjorden.

Den sovjetiske ministerpræsident, Gorbatsjov, foreslog i en tale i Murmansk i oktober, at der blev optaget forhandlinger for at begrænse den sømilitære aktivitet i de nordlige havområder sådan, at større sømilitære øvelser blev notificeret, ligesom han foreslog, at man overvejede at forbyde flådeaktivitet i særlige zoner, herunder internationale stræder, efter fælles overenskomst naturligvis.

Jeg er da opmærksom på, at Sovjet med sine store flådehavne på Kolahalvøen har en særlig interesse i at lægge hindringer for USAs nye aggressive maritime strategi i disse områder. Men alligevel synes jeg, at den danske udenrigsmini-

sters entydigt negative svar på disse forslag var en bedrøvelig affære. Man burde da som et minimum optage kontakt med Sovjet med det formål at få konkretiseret disse forslag. Men i dette spørgsmål såvel som i spørgsmålet om at gøre Østersøen atomvåbenfri som led i den nordiske atomvåbenfri zone forholder regeringen sig negativt, på trods af at regeringsmedlemmer benytter enhver lejlighed til at udtrykke bekymring over de mange sovjetiske atomvåbenudrustede skibe, som sejler gennem de danske stræder. Hvorfor dog lade Sovjetunionen slippe så billigt ved slet ikke at foretage sig noget, ved overhovedet ikke at undersøge, hvad der konkret ligger bag de sovjetiske udspil? Med den nye aggressive militære maritime strategi satser USA på at opbygge en evne til at kunne lamme den sovjetiske flåde i sine havne. En sådan evne ligner efter min mening til forveksling en førsteslagsevne. Når det kombineres med den forskning, USA med dansk tilladelse gennemfører ved Station Nord i antiubådskrigsførelse under isen, og når det kombineres med klare amerikanske signaler om, at konflikter andre steder i verden udmærket kan blive besvaret i de nordlige havområder, så er der grund til at råbe vagt i gevær.

Derfor har SF i dag rejst denne forespørgselsdebat. Vi ønsker at få sat fokus på forvandlingen af det nordiske område til et konfrontationsområde for supermagterne, for vi betvivler, at dette er i nordisk og i dansk interesse.

Besvarelse

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg vil gerne takke forespørgerne for at give mig en anledning til en grundig beskrivelse af et emne, der ofte bliver behandlet alt for overfladisk i debatten herhjemme, nemlig spørgsmålet om hele baggrunden for, at det nordiske område ikke længere er et lavspændingsområde. Forespørgslen drejer sig om de såkaldte nordområder, som har en geografisk meget central placering imellem Sovjetunionen og USA. Det ser vi jo normalt ikke, når vi kigger på et verdenskort, som det plejer at se ud, men hvis vi kigger på en globus ovenfra, kan vi se, hvor centralt nordområderne ligger. Med disse områder tænkes der først og fremmest på Polarhavet, Barentshavet, Norskehavet, Grønlandshavet og Nordatlanten samt de tilstødende landområder. Man kan sige, at Østersøen og

[Udenrigsministeren]

Nordsøen med omgivende landområder – bl.a. det, vi for øjeblikket står på – ifølge gængs opfattelse falder uden for eller alene udgør en randzone til nordområderne. Men prøver vi at trække en lige linje imellem de vigtigste centre i USA og Sovjetunionen, vil den linje passere lige midt igennem nordområderne. Derfor er det ikke uden grund, at der i disse områder findes omfattende militære installationer – det gælder i Canada, Grønland og det nordlige Norge samt i Sovjetunionen, specielt på Kolahalvøen.

Nordområdernes helt centrale placering i en international militærstrategisk sammenhæng er jo et resultat af udviklingen i forholdet mellem Øst og Vest siden anden verdenskrig. Det er en udvikling, som samtidig har betydet, at den gængse geostrategiske opfattelse af Norden som det, man kalder et flankeområde – nordflanken har man kaldt det – i forhold til fronten i Centraleuropa, i nogen grad må korrigeres. Centraleuropa og Nordeuropa, nordområderne, betragtes i stigende grad som et integreret potentielt konfrontationsområde i den militære planlægning. Nordområderne rummer jo en af de vigtigste udsejlingsruter til åbent hav for den sovjetiske flåde, og samtidig er de helt afgørende for forsvaret af NATO-alliancens helt vitale transatlantiske forsyningslinjer.

De nordlige områders øgede militære betydning må først og fremmest ses i en strategisk dimension, dvs. i sammenhæng med modsætningerne og balanceforholdet imellem USA og Sovjetunionen samt mellem NATO og Warszawa-pagten. Det må ikke betragtes ud fra en isoleret nordisk synsvinkel.

Hvis vi ser på udviklingen på den sovjetiske side i de nordlige områder – og det er, som det vil fremgå af det følgende, meget relevant at tage denne udvikling først – må det understreges, at det mest iøjnefaldende og håndgribelige udtryk for de nordlige områders centrale betydning netop er Sovjetunionens militære opbygning på Kolahalvøen.

Siden 1950'erne har Sovjetunionen gennemført en markant udbygning af sin nordlige flåde. I begyndelsen af 1950'erne var Nordflåden den mindste i forhold til de tre andre flåder, Sovjetunionen har – deres Østersøflåde, deres Sortehavsflåde og deres Stillehavsflåde – men i slutningen af 1960'erne blev Nordflåden den største, og især er der grund til at lægge mærke

til, at omtrent halvdelen af samtlige sovjetiske ubåde fra slutningen af 1960'erne til i dag, med mindre udsving, tilhører Nordflåden.

Fra midten af 1950'erne begyndte Sovjetunionen så at udstationere kernevåbenbærende missiler på ubåde, og det var en udvikling, som førte til, at ubådene blev Sovjetunionens strategiske nukleare reservestyrke, det, man kalder deres 2. slags-kapacitet. Der var i begyndelsen tale om, at man på ubådene udstationerede korterelevende missiler med en rækkevidde på op til 1.300 km, men fra slutningen af 1960'erne indførte man den såkaldte Yankee-klasse, der havde missiler, der kunne række op til 3.000 km. Derved havde Sovjetunionen fået rådighed over et kernevåben, der fra positioner i Nordatlanten kunne ramme mål i USA, og hovedparten af de ca. 35 Yankee-ubåde blev stationeret ved Nordflåden.

Så blev der taget et nyt afgørende skridt i begyndelsen af 1970'erne, da Sovjetunionen startede med de første ubåde af Delta-klassen, for her er der missiler med en rækkevidde på op til 9.000 km. Med Delta-klassen fik Sovjetunionen således et ubådsbaseret kernevåben, der kan nå mål i USA fra Norskehavet og Barentshavet, og de nyeste store såkaldte Typhoon-ubåde, som har missiler af samme rækkevidde, 9.000 km, findes også ved Nordflåden.

Der har været nogen tvivl om, hvorvidt Nordflåden eller Stillehavsflåden gennem de seneste år har haft 1. prioritet i den sovjetiske militære planlægning, men det synes dog at stå fast, at de strategiske nukleare ubåde fortsat har Kolaområdet som hovedbase, og hvis vi medregner de ikkestrategiske ubåde og overfladeskibene, kan det sammenfattende konkluderes, at Nordflåden i dag, både når det gælder kvalitet, og når det gælder kvantitet, mindst er på linje med den sovjetiske Stillehavsflåde.

Hvis vi kigger på det samlede sovjetiske militære potentiel på Kola, er der jo også fly- og landstyrker. Nordflådens eget flyvevåben omfatter ca. 400 fly og helikoptere, heraf mellem 50 og 100 af de såkaldte Badger-bombefly, der kan række ca. 5.000 km. Hertil kommer så de luftforsvarsstyrker, der er stationeret i området, og som ikke tilhører Nordflåden, og her skal man nok indskyde, at de såkaldte Backfire-fly, TU-26, som hører hjemme ved Østersøflåden, har en aktionsradius, nemlig 5.500 km, som gør det muligt fra deres baseområde ved Leningrad

[Udenrigsministeren]

at udføre missioner i Nordatlanten. Og både Badger-flyene og Backfire-flyene kan fremføre kernevåben.

Man kan sige, at størrelsen af de sovjetiske landstyrker, som man finder i basekomplekset omkring Kolahalvøen, er forholdsvis begrænset sammenlignet med andre områder, hvor Sovjetunionen har fremskudte styrker, men de har dog fået det, man kalder en øget offensiv kapacitet ved at få en masse nyt materiel, der har øget styrkernes bevægelighed og deres ildkraft. Det er især væsentligt at lægge mærke til en markant øget aktivitet med hensyn til amfibie- og luftlandeoperationer fra begyndelsen af 1980'erne.

Denne ganske summariske gennemgang af det sovjetiske potentiel i nordområderne er jo det nødvendige udgangspunkt for spørgsmålet om strategien eller, om man vil, doktrinen, for militære doktriner og strategier lader sig jo ikke på meningsfyldt måde drøfte på et abstrakt plan; det er begreber, som er uadskilleligt forbundne med den konkrete situation, det vil sige: Hvor store er styrkerne, hvordan er de placeret, hvordan er de bevæbnet osv.?

Om Sovjetunionens strategi – med andre ord anvendelsesformål for eller hensigter med det potentielle, jeg netop har beskrevet – kan man sige følgende: Omkring 60 pct. af Sovjetunionens ubådsbaserede strategiske kernevåben menes at være stationeret i Kolakomplekset, og det angiver det ene af to primære formål med alt det, man har ved Kola.

For det første udgør det en væsentlig komponent i Sovjetunionens strategiske nukleare afskrækkelse. Størsteparten af de sovjetiske flådeenheder opholder sig normalt det meste af tiden i havn, og det samme gælder de strategiske ubåde.

Den beskrevne udvikling i det sovjetiske strategiske ubådsvåben med den længere rækkevidde har gjort det mindre nødvendigt for disse enheder at operere i stor afstand fra Kola. Delta- og Typhoon-klassen behøver end ikke at operere i Nordatlanten, for at de kan opfylde deres formål. Det er blevet formuleret på den måde, at Kola med omgivende havområder i sovjetisk strategi skal fungere som en slags beskyttet bastion for den ubådsbaserede afskrækkelse, og overfladeskibene i Nordflåden sammen med de ikkestrategiske ubåde har en væsentlig rolle at spille i beskyttelsen af denne såkaldte strategiske bastion.

For det andet har Nordflåden som en væsentlig opgave i krigstid at søge at afskære de forbindelseslinier over Atlanterhavet, hvis opretholdelse jo i en given situation er så livsvigtig for NATO's forsvar, og det betyder, at den sovjetiske nordflåde skal kunne fastholde et uantastet søherredømme i det mindste i Norskehavet, for at de overhovedet kan begynde at udstationere deres enheder i sydvestlig retning, altså ned mod forbindelseslinierne over Atlanterhavet.

Den sovjetiske sømilitære opbygning er så blevet afspejlet i hele mønsteret for den sovjetiske flådes tilstedeværelse i området. Fra begyndelsen af 1960'erne er den sovjetiske øvelsesaktivitet og anden maritim tilstedeværelse blevet forskudt stadig mere i sydvestlig retning. Fra omkring 1980 synes der at være sket en ændring i øvelsesmønstret, idet der ud over gennembrydning og opnåelse af kontrol i sydvestlig retning nu også bliver øvet forsvar over for angreb imod nord gennem Norskehavet, dvs. imod operationsområderne for Sovjetunionens nye strategiske ubåde.

Det, der er kritisk set med NATO-alliancens øjne, er det, man plejer at kalde GIUK-gabet, det er linien, der går mellem Grønland, Island og United Kingdom. Hvis NATO's sømilitære bevægelsesfrihed sydvest for den linie, man trækker dér, ikke kan opretholdes, er det ensbetydende med, at forbindelseslinierne over Atlanterhavet bliver bragt i fare, og derfor må den sovjetiske flåde i givet fald ikke kunne gennembyrde denne linie. Det må også ved allierede fremskudte operationer kunne sikres, at Nordflåden ikke kan etablere og fastholde herredømmet nord for GIUK-linien, for sker det, vil Norge komme til at ligge bag ved den sovjetiske militære forsvarslinie med alle de konsekvenser, det indebærer – for øvrigt også for Danmark, ikke mindst når det drejer sig om mulighederne for at få forstærkninger frem.

Hele denne problemkreds, som altså vedrører den rolle, som de sovjetiske flådestridskræfter med flystøtte kan spille i en væbnet konventionel konflikt af længere varighed, har gennem de seneste år været genstand for en stigende opmærksomhed og sandelig også en stigende bekymring i NATO's militære instanser og især hos vore amerikanske allierede og i Norge.

Hvis vi så prøver at se, hvordan situationen tegner sig på vestlig side, må det først bemær-

[Udenrigsministeren]

kes, at antallet af NATO-flådeenheder gennem de 20 år fra 1960 til 1980 har været faldende. Der er sket visse forbedringer af kvaliteten, men for nordområderne blev slutresultatet alligevel en væsentlig reduktion i den flådekapacitet, der var til rådighed, og det var først og fremmest udfasningen af ældre enheder i den amerikanske og den britiske flåde, som var årsag til disse reduktioner.

Hvis vi tager den amerikanske flåde, så undergik den næsten en halvering i antallet af enheder fra slutningen af 1960'erne og frem til slutningen af 1970'erne, da man nåede ned på ca. 500 enheder, og i lyset af den globale sovjetiske flådeekspansion har man så nu søgt at vende denne udvikling ved at vedtage et program for den amerikanske flåde, der skal bringe den op på 600 enheder med 15 hangarskibsgrupper som rygraden. Over for det står der en sovjetisk flåde, der har et samlet antal enheder på godt 1.000.

Den amerikanske flådetilstedeværelse i nordområderne bliver varetaget af den 2. amerikanske flåde. Den omfatter normalt 6 hangarskibsgrupper, der dog ikke alle er permanent udplaceret i de nordlige havområder.

Den amerikanske beslutning om at udbygge flåden suppleres så af en nyformulering af den nationale amerikanske flådestrategi, og det er en nyformulering, som skal ses i lyset af Sovjetunionens nye globale sømilitære kapacitet. Den er selv global i sit sigte, og det er den for at kunne imødegå den sovjetiske trussel, når og hvor den måtte skønne det nødvendigt.

Strategien har til formål at sikre, at Sovjetunionen i sin militære planlægning ikke må kunne forlade sig på muligheden for at kunne føre en begrænset krig, som er isoleret til ét geografisk område, f.eks. Centraleuropa, og den amerikanske strategi dikterer derfor, at USA's flåde i fredstid samt i en krise- eller spændingsperiode er til stede på en balanceret måde overalt, også i fremskudte positioner, hvor man skønner, det er nødvendigt. I et eskalerende forløb, hvor afskrækkelsen svigter og Sovjetunionen måtte gribe til væbnede handlinger, vil USA i henhold til strategien straks søge at tvinge sig og fastholde initiativet ved hjælp af fremskudte operationer.

Det bør nævnes her, at udviklingen har medført, at store havområder verden over kan forudses at ville få en øget betydning som områ-

der, hvor man udstationerer stormagternes søbaserede krydsermissiler, og det er noget, der selvsagt også vil gælde for de nordlige havområder.

Og hvad betyder så hele denne udvikling på begge sider, som den er beskrevet her, for den strategiske situation i nordområderne? Ja, gennem en lang årrække har de nordlige områder været genstand for løbende overvågning af NATO-landenes fly- og flådeenheder, herunder ubåde, og desuden deltager jo enheder fra forskellige NATO-lande, herunder USA, i en række tilbagevendende øvelser i Nordatlanten, ligesom NATO's stående multilaterale flådestyrke i Atlanten regelmæssigt besejler farvandet. Et nyt element er en øget deltagelse af amerikanske hangarskibsgrupper i flådeaktiviteter i Nordatlanten og i Norskehavet.

Den sovjetiske militære opbygning i nordområderne sammenholdt med de ressourcer, som USA og de øvrige NATO-allierede har til rådighed, har ført til den konklusion, at et fremskudt forsvar i Nordatlanten og Norskehavet er afgørende for, at alliancen i en given situation kan sikre sig, at forsyningslinierne over Atlanten holdes åbne.

Hvis det ikke lykkes i en tilstrækkelig lang periode, efter at en væbnet konflikt er udbrudt, vil det kunne få alvorlige følger for mulighederne for at føre forstærkninger til Europa, og tidsfaktoren er her helt klart i NATO's disfavør. NATO's øverstkommanderende for Atlanten har formuleret problemet på den måde, at slaget om Atlanten vil blive udkæmpet og afgjort i Norskehavet.

Det må her understreges, at der med USA's erkendte behov for og udtrykte vilje til fremskudte operationer ikke er tale om en offensiv strategi. Der vil også her kun blive tale om magtanvendelse som en reaktion på sovjetiske væbnede aktioner.

Nyformuleringen af den nationale amerikanske strategi er udtryk for en tilpasning til de ændrede strategiske omstændigheder, som jo tilsiger øget mulighed for fleksibelt at kunne fordele de ressourcer, man har til rådighed på flere mulige konfrontationsområder, og for Nordatlanten og områderne længere nordpå har dette som nævnt en ganske særlig betydning.

Der kan også være grund til at erindre om, at heller ikke de gældende retningslinier for sø-

[Udenrigsministeren]

krigsførelse, som er godkendt i NATO-regi, og som jo senest var genstand for en vis dansk politisk interesse i efteråret sidste år, repræsenterer nogen offensiv strategi. Det er retningslinier, som bygger på NATO's strategi om det fleksible gensvar og det fremskudte forsvar, sådan som det blev vedtaget helt tilbage i 1967. Konceptet sigter alene på at lægge retningslinier for, hvordan NATO's øverste chefer i lyset af det stærkt øgede sovjetiske flådepotentiel mest hensigtsmæssigt kan disponere de styrker, der er til rådighed.

Opbygningen af den sovjetiske flåde har gjort det nødvendigt at imødegå denne trussel i stadig mere fremskudte positioner, og konceptet anbefaler derfor bl.a. en øget allieret tilstedeværelse og øvelsesaktivitet i Norskehavet allerede i fredstid. Denne allierede tilstedeværelse må have et sådant omfang og en sådan regelmæssighed, at den sikrer NATO-styrkerne den fornødne træning i at operere under de særlige vilkår, som er gældende i de nordlige havområder. Sovjetunionen må ikke få lov til at give disse områder en slags status som et Mare Sovieticum gennem sin militære dominans af området. Det er jo en problemstilling, vi kender vældig godt i Danmark, når det drejer sig om Østersøen, og her tænkes der naturligvis ikke på en permanent udstationering af amerikanske eller andre allierede flådeenheder i nordområderne. Der er alene tale om en sådan regelmæssighed, at den allierede solidaritet bliver synlig og bevarer sin troværdighed.

Vores NATO-allierede Norge føler sig naturligvis i en særlig udsat position som følge af udviklingen i nordområderne. Den norske regering har gentagne gange givet udtryk for en klar interesse i en øget allieret flådetilstedeværelse som en modvægt imod den sovjetiske nordflåde, og ikke mindst en øget amerikansk tilstedeværelse er af Norge blevet fremhævet som vigtig. Norge har samtidig tillagt forhåndsoplagring af tungt materiel til brug for allierede forstærkninger betydelig vægt.

Også for Island har udviklingen haft konsekvenser. Keflavikbasen har jo en ideel beliggenhed som udgangspunkt for en overvågning af hele dette GIUK-gab mellem Grønland, Island og Storbritannien, og værdien af Keflavikbasen er steget i takt med den beskrevne militære udvikling i nordområderne. Det er noget, den islandske regering er særdeles op-

mærksom på, ligesom den er opmærksom på landets vigtige geografiske beliggenhed for NATO-alliancen, og vi har da også gennem de senere år været vidne til et øget islandsk sikkerhedspolitisk engagement, også i militær henseende, noget, der har givet sig udslag i en stadig mere aktiv islandsk deltagelse i NATO-samarbejdet.

I selve Island er de eksisterende radaranlæg blevet moderniseret og suppleret med nye, og der er i dag tale om deltagelse af islandsk personel i betjeningen af anlæggene. Keflavikbasens flyfaciliteter, både brændstofanlæg og hangarer, er også blevet udbygget, ligesom der er sket en styrkelse af det amerikanske flyberedskab, som er stationeret i Keflavik.

For Danmarks vedkommende indebærer de geografiske omstændigheder jo, at vore militære sikkerhedsinteresser i første række er knyttet til forholdene i centralregionen, og dansk forsvaret har som to af sine hovedopgaver dels at bidrage til det fremskudte forsvar af den såkaldte centralfront – det sker inden for rammerne af Baltapkommandoen – dels at forsvare Østersøens udgange, dvs. de danske stræder.

Situationen i de nordlige havområder, der har udviklet sig til det måske mest iøjnefaldende potentielle sømilitære konfrontationsområde, er imidlertid af direkte betydning for alliansens evne til at forsvare centralfronten i Europa. Det er helt afgørende for NATO at sikre en så høj grad af militær kontrol i Nordatlanten, at vi ikke får afbrudt forsyningslinierne over Atlanten, fordi opretholdelsen af disse linier, som jeg har nævnt, er helt afgørende for, at forstærkninger og forsyninger kan komme til Europa. Hvis ikke det sker, vil de allierede styrker i Europa ikke have mulighed for at føre en længerevarende konventionel forsvarskamp. Derfor er styrkeforholdet i de nordlige havområder helt afgørende for, hvor stor risikoen er for en sænkning af atomtærskelen i Europa.

Danmarks position er derfor betydningsfuld, også i forhold til nordområderne. Tyngden i Norges forsvarsindsats er jo rettet mod nord og bygger på den forudsætning, at man kan varetage det fremskudte forsvar af Sydnorge med dansk bistand, og dansk territorium og specielt dansk luftrum fungerer jo som en barriere for forsvaret af Storbritannien.

Endelig udgør dansk territorium både et baseområde og et flankeområde i forhold til cen-

[Udenrigsministeren]

tralfronten, og en manglende dansk mulighed for at varetage bare en af de militære opgaver, der er tildelt os, ville betyde, at det, man kunne kalde en variabel i et meget omfattende kompleks af faktorer, der indbyrdes hører sammen, skal tildeles en anden værdi, end den har i dag; derfor vil en kædereaktion blive konsekvensen. Det er en betragtning, som helt naturligt fører til andet led i forespørgslen i dag, nemlig: »hvad agter ministeren at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde?«

Det burde vel være fremgået af det, jeg allerede har sagt, at situationen omkring det nordiske område i dag er præget af modsætningsforhold, som har deres oprindelse uden for Norden, og som rækker langt uden for de nordiske landes område.

Regeringen har lagt vægt på at føre en politik, der søger at bevare den rette balance mellem et troværdigt forsvar og arbejdet for militær lavspænding. Danmark har jo længe forfulgt en politik med ensidigt tillidskabende foranstaltninger som et led i dansk sikkerhedspolitik. Det drejer sig om helt centrale elementer som vores basepolitik og vores atomvåbenpolitik, og det er jo indrømmelser, kan man sige, som vi har gjort ensidigt uden at få noget som helst til gengæld.

I de senere år er disse ensidige foranstaltninger blevet suppleret med gensidige tillidskabende foranstaltninger. Det er noget, som er nedfældet først i Helsingforslutakten, og som nu er blevet udvidet med slutdokumentet fra den konference om tillid- og sikkerhedsskabende foranstaltninger og nedrustning, der blev afholdt i Stockholm. Disse foranstaltninger indgår som bidrag til at skabe større ro, stabilitet og gennemsigtighed også i det nordiske område, og derfor ser vi frem til, at CSCE-mødet i Wien vil træffe beslutning om at genindkalde konferencen om tillid- og sikkerhedsskabende foranstaltninger. Vi håber også, at de drøftelser, der er i gang i Wien mellem de syv Warszawapagtlande og de 16 NATO-lande, vil føre til vedtagelse af et mandat for egentlige forhandlinger om konventionel stabilitet og konventionel nedrustning i hele Europa, altså også i Norden. Det er afgørende, at denne stabilitet bliver etableret på et lavere militært niveau, og det forudsætter jo så igen, at specielt Sovjetunionen må foretage væsentlige reduktioner.

Men det er ikke Danmark og de øvrige nordiske lande, der alene afgør den sikkerhedspolitiske udvikling i vore nærområder. Det nordiske område er nu som før præget af en grundlæggende politisk og social stabilitet, og samtidig kan det, som det burde være fremgået af min redegørelse, med rette anfægtes, at Norden fortsat er et lavspændingsområde. Norden er desværre ikke et lavspændingsområde i dag. Men som sagt: er der tale om et højere spændingsniveau, er det noget, som ikke kan tilskrives de nordiske lande selv og heller ikke deres indbyrdes forhold. Det er ikke internt i Norden, og det er ikke fra Norden, man kan påvise øgede spændinger, tværtimod. De nordiske lande søger hver især ud fra deres forskellige sikkerhedspolitiske løsninger og under gensidig hensyntagen at gøre, hvad vi kan, dels for, at der ikke sker ændringer i de indbyrdes relationer, som kan påvirke den interne stabilitet, dels for, at der ikke gives omgivelserne holdpunkt for antagelser om forhold, der kunne give anledning til usikkerhed eller bekymring.

For Danmarks vedkommende betyder det, at vi skal sikre, at de forsvarsforpligtelser, som vore allierede – først og fremmest Norge og Vesttyskland – forventer at vi kan indfri, skal vi rent faktisk også kunne indfri, for hvis det ikke længere er tilfældet, vil det kræve omdispenseringer, som næppe vil lade de nuværende stabile interne nordiske relationer uberørt.

Generalsekretær Gorbatsjov omtalte som nævnt i en tale i Murmansk den 1. oktober en række sikkerhedspolitiske spørgsmål med speciel adresse til nordområderne og Norden, og jeg vil gerne her til slut knytte nogle bemærkninger til denne tale, der tilsyneladende afspejler også en sovjetisk bekymring over udviklingen i denne del af verden.

Generalsekretær Gorbatsjov kom på det sømilitære område med to forslag. Det ene sigter direkte til nordområderne og vedrører afholdelse af konsultationer med NATO og Warszawapagten om en begrænsning af den militære aktivitet i de nordeuropæiske havområder samt vedtagelse af nærmere specificerede tillidskabende foranstaltninger i disse områder. Det er ofte sagt, men det bør præciseres endnu en gang: Der gør sig en fundamental geografisk asymmetri gældende mellem NATO-alliancen og Warszawapagten. Warszawapagtlandene har så at sige deres store allierede lige ved hån-

[Udenrigsministeren]

den, mens de europæiske NATO-landes store allierede ligger ovre på den anden side af Atlanterhavet, og de rent sømilitære konsekvenser heraf har jeg lagt stor vægt på i denne besvarelse: betydningen af at kunne holde forbindelserne over Atlanten åbne. NATO-alliancen må derfor af hensyn hertil lægge afgørende vægt på uhindret militær bevægelsesfrihed på havene og i luftrummet, og derfor må alliancen som udgangspunkt indtage en forsigtig holdning til forslag, der sigter på at begrænse de sømilitære bevægelsesmuligheder. Det var da også NATO-landenes holdning både på CSCE-opfølgingsmødet i Madrid og på Stockholmkonferencen. Det forslag, generalsekretær Gorbatsjov er kommet med på dette område, er der så meget mere grund til at være på vagt over for, som det forekommer at være ubalanceret i sine virkninger. Forslaget er klart rettet imod vestlige interesser, men det sigter ikke på tilsvarende reelle begrænsninger i den sovjetiske nordflådes operationsmuligheder, for som det er værd at lægge mærke til – hvad nogle måske har overset – omfatter hans forslag ikke Barentshavet og Polarhavet. Det vil sige, at hvis man gennemførte hans forslag, skulle disse altså forblive en slags fredet område for øvelsesaktivitet for den sovjetiske nordflåde. Forslaget ville derudover friholde disse have som operationsområder for hele Sovjetunionens strategiske flåde af missilubåde af Delta- og Typhoon-klassen, og de kan som bekendt fra dette område nå de mål, de ønsker at nå i USA. Det var det ene forslag, og det er altså helt ubalanceret. Det andet sømilitære forslag i Gorbatsjovs tale går ud på et forbud mod sømilitær aktivitet i sådanne internationale stræder, hvorom enighed kan opnås, samt i vigtige skibsruter, og det er et forslag, der – ligesom i øvrigt andre elementer i talen – ikke er ganske klart, men for en dansk betragtning er hensynet til Østersøens status som åbent hav og for øvrigt også den folkeretlige status for de danske stræder med ret til gennemsejling for alle nationers skibe noget, der må være helt afgørende for vores vurdering af forslaget. Som jeg tidligere har betonet, må man fra dansk side tage afstand fra en regionalt baseret sikkerhedspolitisk ordning i det nordiske område, og derfor må vi også tage afstand fra den, der bliver lagt op til i disse forslag fra generalsekretær Gorbatsjov.

Danmarks sikkerhedsmæssige tilknytning til forholdene i centralregionen har jeg nævnt, og de forklarer jo, hvorfor en sådan differentieret sikkerhedsmæssig status for Danmark ikke kan anbefales.

De sikkerheds- og nedrustningspolitiske foranstaltninger, som bør fremmes for at styrke sikkerheden i Norden og de nordlige områder, må efter regeringens opfattelse etableres på en langt bredere basis. Det må være klart, at det militære potentiell, der er til stede i nordområderne, er af en størrelsesorden og en karakter, som betyder, at særskilte nordiske løsninger ikke er mulige, og at yderligere ensidige nationale skridt ikke er relevante.

I Murmansk-talen gentog generalsekretær Gorbatsjov videre den positive sovjetiske holdning til forslaget om en atomvåbenfri zone i nordisk område, men hans udtalelser herom synes ikke at indeholde egentlige nye elementer.

Jeg tror, det er fremgået af min besvarelse af forespørgslen, at regeringen er fuldt opmærksom på udviklingen i nordområderne, herunder hvad der er til stede af militært potentiell, og de strategier, der bliver fulgt af de berørte parter. Det vil vist også være fremgået, at der i begrebet »Norden som lavspændingsområde« indgår mange elementer, hvis betydning i et større perspektiv kræver omhyggelig afvejning.

Situationen omkring det nordiske område i bred forstand må jo ses i lyset af det overordnede forhold mellem Øst og Vest. Det er noget, som ikke udspringer af situationen i de nordiske lande, men som må anskues i et større perspektiv. Der foreligger netop i denne tid vidnesbyrd om, at Øst-Vest-forholdet er på vej ind i en ny og ændret fase med større muligheder for konkrete aftaler og en mere resultatorienteret dialog, og regeringen vil som hidtil gøre sit til, at denne udvikling fremmes sådan, at der med en usvækket opretholdelse af Danmarks plads i NATO-alliancen kan søges løsninger også på de spørgsmål, der specielt knytter sig til nordområderne og til Norden.

Forhandling

Jens Thoft (SF):

Almindelig høflighed tvinger mig til at sige tak til ministeren for hans besvarelse.

Danske regeringer har i årtier fremholdt det som et væsentligt mål for dansk sikkerhedspo-

[Jens Thoft]

litik at kunne fastholde lavspændingen i de nordiske områder, men nu må vi slå fast, at denne politik er slået fuldstændig fejl. Hvad vil regeringen så gøre for at rette op på det?

Ja, udenrigsministeren gik i gang med at tælle kanoner, og det kan man da godt gøre, men kvaliteten af udenrigsministerens kanonrørstælling fremgår jo, når han sammenligner 600 amerikanske flådeenheder med 1.000 sovjetiske flådeenheder og glemmer at medregne de seks hangarskibsgrupper, som tilhører den vestlige del, medens der ikke er tilsvarende hangarskibsgrupper på den østlige del.

Jeg er i det hele taget skeptisk over for kanonrørstælling, og jeg vil bare fremhæve dette som ét blandt mange eksempler på, at ministeren efter min mening omgås meget letsindigt med virkeligheden. Jeg er enig i, at vi ikke kan betragte dette isoleret ud fra en nordisk synsvinkel, men det må være væsentligt for de nordiske lande, herunder også for Danmark, at sikre, at konflikter i andre dele af verden ikke med vores støtte og bistand bringes ind i de nordlige områder. Det er imidlertid en afgørende del af den nye maritime strategi, som USA har indledt i 1983, og som ministeren talte umådelig lidt om, at konflikter, der opstår andre steder i verden, uden for NATO-området, skal bringes ind på Sovjets flanker og i dette tilfælde, når vi drøfter nordområderne, bringes ind i de nordiske områder.

Jeg synes, at denne udvikling er så bekymrende, at det skulle have været muligt at få ministeren til at komme med konkrete danske tiltag til sikring af, at udviklingen ikke fortsætter med øget spænding og øget stormagtskonfrontation til følge.

Hvad angår den måde, som Sovjet planlægger at bruge sin flåde på i de nordlige områder, er det relevant at se på øvelsesmønstret og på debatten i de sovjetiske fagtidsskrifter, og konklusionen er da, som det fremgår af et kongresdokument fra 1980, at denne oversigt over Nordflåden antyder, at Sovjetunionen ikke har bygget sin flåde primært for at gennemføre angreb på de atlantiske forbindelser, og at Sovjetunionen kan have til hensigt at bruge flåden til beskyttelse af sine atomundervandsbåde. Det er jo ikke så underligt, at dette er en afgørende del af den sovjetiske flådestrategi, da atomundervandsbådene er 2. slags-evne.

Den amerikanske flådechef, admiral James D. Watkins, er på linie med disse vurderinger, når han i 1986 i en oversigt over sovjetisk militærstrategi skriver: »En afgørende opgave for den sovjetiske flåde i en fremtidig konflikt vil være at beskytte Sovjetunionen og landets neddykkede atomundervandsbåde, som sikrer Sovjetunionen dens endelige strategiske reserver.«

Jeg mener, konklusionen er, at den sovjetiske strategi i sit hovedsigte er beregnet på at blive udført tæt ved de sovjetiske kystområder og ikke offensivt. Anderledes er det med den amerikanske strategi, og jeg bruger her kilden »Den maritime Strategi«, som er skrevet af admiral James D. Watkins, som jeg har citeret tidligere, og det kan undre mig, at ministeren i sin besvarelse ikke, som da vi i sin tid diskuterede Airland Battle-strategien, svarede, at dette ikke er nogen strategi, men en ny operativ doktrin, og at strategien er uændret. Da amerikanerne imidlertid selv benytter betegnelsen strategiændring, har jeg da bemærket, at der nu ikke længere er tale om en ny operativ doktrin, men rent faktisk om en ny amerikansk strategi.

Hvorledes denne nye amerikanske strategi går sammen med den øvrige NATO-strategi, må vi jo så drøfte ved en anden lejlighed, men på tidligere forespørgselsdebatter, bl.a. om Airland Battle-strategien, som altså var en operativ doktrin, har jeg forstået, at man ikke kan forestille sig, at militære styrker fra NATO-lande arbejder under forskellige strategier eller forskellige operative doktriner.

Hvis vi ser på den artikel, som admiral James D. Watkins har skrevet under titlen »The Maritime Strategy« i Naval Review i efteråret 1986, tegner der sig et langt mindre fredeligt billede af de nye amerikanske toner end det, ministeren tegnede.

For det første ser vi forhåndslagringen i Trøndelag. For det andet ser vi fast amerikansk flådenærvær i nordområderne, herunder tilstedeværelsen af i det mindste seks hangarskibsgrupper. For det tredje ser vi flere allierede og nationale amerikanske øvelser i disse områder. Og for det fjerde ser vi nye våbensystemer udplaceret i disse områder. Der er i disse dage særlig krydsermissilerne værd at lægge mærke til. Det er jo sådan, at nu fjernes et antal krydsermissiler, som kan nå det sovjetiske område, fra Vesteuropa. Tilsvarende sovjetiske krydser-

[Jens Thoft]

missiler fjernes, SS-20-raketter fjernes fra den anden side, men så vidt jeg kan se, er det, der er i gang, at man udplacerer et meget stort antal krydsermissiler på skibe anbragt i nordområderne, krydsermissiler, som med lethed kan ramme hele den europæiske del af Sovjetunionen.

Hvor det tidligere – det er den femte ændring – var sådan, at man ville stoppe i stræderne mellem Grønland, Island og England, det, ministeren kaldte GIUK-gabet, satser man nu på et stop længere fremme og helst umiddelbart i havneindløbene.

Den nye maritime strategi arbejder med begreber som horisontal optrapning og at lamme den sovjetiske flåde, herunder den sovjetiske gengældelseskapacitet, allerede i en konflikts konventionelle fase.

Jeg synes, det er bekymrende, at man fra amerikansk side allerede i en krisesituation arbejder med begreber som aggressiv fremrykning – udtrykket er ikke mit, det er admiral Watkins' – af ubådsstyrker for at tvinge sovjetiske neddykkede atomundervandsbåde tilbage i deres defensive bastioner. Admiral Watkins siger således;

»Ved at sende en amfibiebrigade af US-marines med fly til forhåndslagrene i Norge og ved at forstærke Norge sender vi et overbevisende signal om alliancesolidaritet. Tidligere overførelse af søbaserede luftstridskræfter er også vigtig som støtte til vore allierede, særlig Japan, Norge og Tyrkiet. Overførelse af hangarskibsstyrker giver en fremskudt placering af vore styrker, sådan at de kan møde de behov, den fælles øverstkommanderende vil have, og tvinge sovjetiske styrker tilbage, dersom krig skulle bryde ud.«

Man arbejder med fremskudte operationer i den såkaldte anden fase i kvælningspunkterne mellem Nordnorge og Svalbard, Børneøen, for om muligt at lamme Sovjetflåden, inden den kommer til havs. Det er her, man forestiller sig indsat hangarskibsgrupper, som undervejs i kriseforløbet er blevet forlagt østover og placeret så tæt ved Kolahalvøen som muligt. Og endelig fase tre, hvor Sovjet aggressivt angribes fra alle sider. Flåden i Stillehavet, i Indiske Ocean osv. sættes ind for at formindske presset på centralfronterne i Europa.

Alle disse toner synes jeg er overordentlig bekymrende.

Vi ser jo ikke i det daglige flådekoncentrationerne på samme måde, som vi ser våbenopbygningen til lands, men faktisk foregår der en maritim oprustning, som har voldsomme dimensioner. Det er sådan, at amerikanske og russiske ubåde fra tid til anden direkte påsejler hinanden ved deres drengestreger på de store have, men drengestreger med verdens befolkning som gidsler. New York Times meddelte den 25. maj 1975, at atombevæbnede amerikanske ubåde har været indblandet i mindst ni regulære kollisioner med sovjetiske ubåde.

Denne militære – nu skal jeg straks være færdig, hr. formand – konfrontationspolitik indebærer tre grundlæggende farer, som vi bør sætte ind over for: For det første risikerer vi, at konflikter udefra bringes ind i det nordiske område. For det andet øger øvelsesvirksomheden faren for uheld og misforståelser. Og for det tredje vil denne aggressive fremrykning fra amerikansk side på et tidligt stadium af en krise øge faren for uheld og misforståelser og for, at konflikter kommer ud af kontrol.

Vi skal være opmærksomme på, at disse amerikanske tiltag kan ske uden at inddrage NATO, da den amerikanske flåde ikke er under NATO-kommando.

På denne baggrund er det for SF vigtigt, at Folketinget pålægger regeringen aktiv handling. Vi skal derfor fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet Folketinget udtrykker sin bekymring over, at det nordiske område i stigende grad inddrages i supermagternes oprustning, pålægger Folketinget regeringen at

- støtte afholdelse af konsultationer mellem NATO, Wapa og neutrale nordiske lande om en begrænsning af den militære aktivitet i de nordlige havområder,
- optage forhandlinger med Sovjetunionen med henblik på en konkretisering af de sovjetiske udspil om dels at gøre Østersøen atomvåbenfri som led i den nordiske atomvåbenfrie zone, dels at begrænse flådeaktiviteterne i de danske stræder, samt meddele Folketinget resultatet heraf,
- tage afstand fra USA's nye, fremskudte maritime strategi i de nordlige havområder, herunder den igangværende og planlagte forøgelse af antallet af skibsbaserede atomvåben, og tilkendegive dette på førstkommande møde i NATO's ministerråd,

[Jens Thoft]

- medvirke positivt til en hurtig afslutning af arbejdet i den nordiske embedsmandsgruppe efter de retningslinjer, der fremgår af betretningen fra den nordiske parlamentarikergruppe, således at et egentligt traktatudkast til en nordisk atomvåbenfri zone kan fremlægges i løbet af det kommende halve år. Tinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«
- (Dagsordensforslag nr. D 28).

Fjerde næstformand (Ole Vig Jensen):

Jeg skal henstille til ordføreren at disponere sin taletid lidt mere hensigtsmæssigt.

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Lasse Budtz (S):

En debat om sikkerhedspolitikken netop i dag må siges at være meget velplaceret, når man betænker begivenhederne i Washington i går. Vi deltager i glæden over underskrivelsen af INF-traktaten, der tager en hel gruppe af atomvåben ud af arsenalerne. Da det maksimalt drejer sig om op til 3 pct. af alle atomvåben, er atomtruslen desværre stadig væk til stede. Man bør huske, at der er talrige andre atomvåben end dem, som nu omfattes af traktaten. Men selv om dette altså er tilfældet, er der tale om intet mindre end en historisk aftale, som forhåbentlig kan følges op. Og i Socialdemokratiet synes vi, det er helt selvfølgelig, at man stiller sig selv det spørgsmål, hvordan vi kommer videre med nedrustningen, og hvordan vi kan være med til at fremme den.

Vi forstår godt, at det er vanskeligt at rive nordområderne ud af en global eller europæisk sammenhæng. Det gør vi absolut. Men det skal ikke hindre os eller andre i at diskutere udviklingen i dette hjørne af verden, for vi må gøre alt for at komme videre også i nordområderne med nedrustningen. Desværre må det indrømmes, at udviklingen i det nordlige område, først og fremmest i de nordlige søterritorier, er alvorlig, hvis ikke alarmerende. Her er der foregået en betydelig opbygning af kernevåbenarsenalerne, og der er tegn på, at dette kan fortsætte, hvis der ikke skrides ind på en eller anden måde.

Det er en historisk kendsgerning, at atomoprustningen i det område, vi taler om, blev star-

tet af Sovjetunionen, som på Kolahalvøen har måske verdens største koncentration af atomvåben. To tredjedele af Sovjetunionens atombevåbnede undervandsbåde opererer fra baser på Kolahalvøen. Det er også en ubestridelig kendsgerning, at den sovjetiske flåde i Nordatlanten og i de nordlige søområder nord for Nordatlanten omfatter langt det største antal sovjetiske skibe, der medbringer atomvåben, altså også overfladeskibe.

Lige nøjagtig af den grund er det selvfølgelig ganske overordentlig bemærkelsesværdigt, at generalsekretær Mikhail Gorbatjov den 1. oktober 1987 i sin Murmansk-tale udtalte, at Sovjetunionen går ind for en radikal sænkning af konfrontationsniveauet i den nordlige region. Her citerer jeg generalsekretæren direkte. Da han også har anerkendt asymmetriproblemet i nedrustningen – det vil sige, at den ene part har overvægt på bestemte områder i forhold til den anden – og har sagt, at Sovjet er parat til at tage hensyn til dette problem, bør Gorbatjovs tale modtages positivt. Det bør den efter vores mening også af den grund, at den bekræfter Sovjetunionens positive holdning til oprettelsen af en nordisk atomvåbenfri zone.

Spændingen i det nordiske område, der ellers i årevis har været anerkendt og respekteret for sin lavspændingssituation, bl.a. som følge af Norges og Danmarks afvisning af atombomben, er blevet et fælles problem, som vi selvfølgelig må gøre noget ved. Vesten eller NATO har rent faktisk været med til at øge konfrontationen ved at øge koncentrationen af skibe med kernevåben om bord i de nordlige havområder.

Man skal huske, at for det første omfatter den såkaldte INF-aftale om fjernelsen af mellemdistanceraketterne ikke krydsermissiler, der er placeret på skibe eller fly.

For det andet er der meget stærke kredse i USA, men også i NATO som sådan, der argumenterer for at søge erstatning netop på flåderne, bl.a. i de nordlige havområder, for de atombomber, der nu fjernes som følge af INF-aftalen.

Det er formentlig indlysende, at en sådan udvikling vil Socialdemokratiet gerne være med til at modvirke. Hvis man som følge af INF-aftalen flytter flere, f.eks. amerikanske, undervandsbåde over til NATO-kommando – hvad der er tale om – øger man spændingen, selv om dette ændrede kommandoforhold selvfølgelig reelt intet betyder i tilfælde af krig.

[Lasse Budtz]

Man skal også huske, at selv om man måtte blive enig om en 50 pct.s nedskæring af de langtrækkende strategiske kernevåben, så rører man fortsat ikke ved de atomvåben, som går under betegnelsen krydsermissiler, og der vil stadig væk være i hundredvis af langtrækkende raketter med atombomber på undervandsbådene. Supermagterne har hver op mod 8.000 atombombebærende raketter permanent stationerede på skibe, og et meget stort antal af disse sejler konstant rundt i de nordlige farvande.

Den norske udenrigsminister, Stoltenberg, har flere gange og med god grund udtalt dyb bekymring over hele denne udvikling. Den norske forsvarsminister, Holst, har også anerkendt problemets tilstedeværelse, i meget høj grad endda, og har i Stortinget bl.a. beskæftiget sig med, hvordan denne udvikling kan bringes under kontrol.

Finlands præsident, Koivisto, har i en stor tale drøftet mulighederne for at bringe de militære flådeaktiviteter i de nordiske havområder ind under en begrænsningsaftale.

I Socialdemokratiet synes vi, at problemerne skal diskuteres med alle berørte parter. Lad os tage Gorbatsjov på ordet og spørge ham: Hvordan kan initiativet følges op? Hvad har man mere konkret i tankerne fra sovjetisk side?

Vi kan også se af Murmansk-talen, at det vil være muligt for de nordiske lande at komme i realitetsforhandlinger med Sovjet om zonen, men det er ikke nok, naturligvis ikke. Selvfølgelig skal vi også forhandle med NATO om zonen. Det ville være forkert at prøve at fremstille zonesagen som en nem lille affære. Sagen er jo, at NATO på USA's opfordring også for de nordiske havområders vedkommende har en strategi, der medfører og – som udenrigsministeren har forklaret det – vil medføre, hvad man kalder fremrykket krigsførelse med mulig anvendelse af atomvåben. Og en sådan strategi er selvsagt, også når den er et svar på den stærke sovjetiske militære tilstedeværelse, med til at forøge spændingen.

Når den sovjetiske generalsekretær udtaler, at det nordlige område også udgør et sikkerhedsproblem for Sovjetunionen, bør vi selvfølgelig svare, at da vi alle anerkender, erkender og forstår, at vi har et fælles sikkerhedsproblem, vil vi gerne snakke om det.

I Socialdemokratiet mener vi, at de berørte vestmagter bør starte konsultationer med de berørte østbloklande om spørgsmålet, og det kan meget let gøres i en større europæisk sammenhæng, f.eks. i forbindelse med drøftelserne i Wien. Sådanne konsultationer og sonderinger bør gennemføres i forbindelse med en undersøgelse af, hvad der rent konkret ligger bag de forskellige udspil fra østmagternes side om nedskæringer på de konventionelle våbens områder, og hvad der f.eks. ligger bag tankerne om en nedskæring eller fjernelse af offensive våben fra grænseområderne.

Vi bør også undersøge, om man kan komme nogen vegne med ideen om, at parterne gensidigt fortæller hinanden, hvad de anser for mest truende hos modparten. Det er en idé, der har vundet ganske stor interesse i USA og har været diskuteret meget i medierne. De europæiske højreregeringer derimod har som sædvanlig holdt sig fornemt tilbage, tilsyneladende i angst for at indtage standpunkter, der ikke er identiske med Washingtons.

Vi ved, at den nuværende regering i dette land ikke ønsker uden om NATO at gå i nogen form for kontakt med østbloklandene i disse sager. Det vil den socialdemokratiske regering i Norge heller ikke. Men så bør man kunne tage nogle initiativer inden for NATO.

Regeringens manglende lyst turde være velkendt, men man kommer selvsagt ingen vegne ved intet at gøre, og selv om regeringen på ny har fastslået, at den i fuld alvor mener, at man kommer længst med nedrustning ved først at opruste, kunne den måske for en gangs skyld bringes til at prøve forhandlingsmuligheden.

Atomoprustningen er i fare for i vidt omfang at blive flyttet over på havene, ikke mindst de nordlige havområder. Derfor bør vi selvfølgelig drøfte udviklingen på disse have. Og det nordlige Ishav og Barentshavet, som Gorbatsjov ikke nævnte i sin tale, bør også inddrages.

Vi bør desuden sikre os, at selv om en forhandling først skal ske i NATO og derefter mellem de to parter, skal de neutrale nordiske lande, Sverige og Finland, også inddrages. Hvis vi benytter Wienforhandlingerne som udgangspunkt, er det i hvert fald en mulighed, og dette kan ske temmelig smertefrit.

En anden mulighed er naturligvis at starte en drøftelse af disse problemer ved de nordiske udenrigsministermøder.

[Lasse Budtz]

Måske kunne det også være passende at tage udviklingen i det nordlige område op i forbindelse med den brede drøftelse af NATO-strategier, som Socialdemokratiet så tit har efterlyst, både i dagsordener og i taler, sidst i vor parti-formands tale ved åbningsdebatten.

Vi ved godt, at der er nogle regeringer i NATO, som ikke er glade for en sådan debat og slet ikke for en bredere debat om nedrustning til havs, men vi bør prøve alligevel.

Det er ud fra denne holdning, jeg skal tillade mig på Socialdemokratiets vegne at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget pålægger regeringen at støtte konsultationer mellem NATO, Warszawapagten og de neutrale nordiske lande om en begrænsning af den militære opbygning i de nordlige havområder. Folketinget bekræfter i denne forbindelse ønsket om at gøre Norden til en atomvåbenfri zone, der ved en tillægsaftale også omfatter Østersøen.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 29).

Fjerde næstformand (Ole Vig Jensen):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår ligeledes i forhandlingen.

Per Stig Møller (KF):

Jeg takker for ministerens oplysning om supermagternes tilstedeværelse i nordområderne. Hvad dette angår, har INF-aftalen, som vi naturligvis hilser med glæde, næppe nogen direkte betydning for nordområdet, ud over at den kan indlede den længe ventede æra: virkelig afspænding mellem Øst og Vest.

Hvis nordområderne skal ud af spændingsfeltet, er forudsætningen generel afspænding. Så længe der er spændinger mellem Øst og Vest, vil nordområdet være af interesse for begge stormagter, uanset hvilken status man formelt giver dem. Det er via dette område, de amerikanske forsyninger og forstærkninger skal nå Vesteuropa og især Norden, og det er gennem fremskudte operationer i dette område, USSR skal forhindre de selv samme forsyninger og forstærkninger i at nå frem, så en krig i Europa kan føres til en hurtig og for Warszawapagten heldig udgang.

At det forholder sig således, har vi utallige vidnesbyrd om. USSR har oprustet væsentligt på Kolahalvøen og har en meget stor højsøflåde med $\frac{3}{4}$ af samtlige atombevæbnede strategiske ubåde liggende i Murmansk. I ubådsstyrken findes nu også ubåde, der kan operere under polarisen og gennembryde 2 m tyk is.

Udviklingen i nordområdets flådestyrker har gennem de sidste 20 år været til ugunst for Vesten og styrket de sovjetiske muligheder for at afskære Norden. Dette bekymrer også den norske socialdemokratiske statsminister, Gro Harlem Brundtland. I sin tale ved NATO-parlamentarikernes møde i Oslo den 24. september i år fastslog hun:

»Marineudviklingen i de nordlige farvande har over de sidste 20 år været til ugunst for Norge og for alliancen. Skønt væksten i Sovjets maritime aktivitet ikke primært er rettet mod Norge, angår det os, at Sovjets marinestyrker har opereret længere mod vest og mod syd i Nordskehavet. En sådan udvikling indvarsler øgede trusler mod de vitale søkommunikationslinjer hen over Atlanterhavet. Ligesom resten af alliancen er Norge afhængig af integriteten af disse søkommunikationslinjer med henblik på forstærkninger og nye forsyninger.«

Siden den norske statsminister holdt denne tale, er intet sket, som har ændret dette sovjetiske masseopbud og denne sovjetiske eskalering i nordområderne. Gorbatsjov har ganske vist holdt en tale i Murmansk. Men denne opfordrer kun til, at begge parter holder sig tilbage på disse have, hvilket nøgternt set blot vil betyde, at USA vil få sværere ved at komme frem, mens USSR vil få lettere ved at komme ud i kraft af fraværet af en NATO-flåde i området.

I samme perspektiv må vi desværre også se forholdene i Østersøen, hvor Warszawapagten opererer med tre gange så mange flådeenheder som den vestlige alliance.

Når jeg inddrager Østersøen på dette sted, er det, fordi forespørgerne jo ud over at beskæftige sig med nordområderne også spørger, hvad ministeren agter at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde. Her spiller styrkeforholdet i Østersøen unægtelig en ganske væsentlig rolle.

Vi har hørt ministerens svar, som vi kan tilslutte os. Men af hensyn til kvaliteten af debatten vil jeg gerne starte denne afdeling med et spørgsmål til forespørgerne, og det er: Hvad

[Per Stig Møller]

forstår forespørgerne ved et lavspændingsområde?

Selv om det er hyggeligt og rart at forestille sig, at netop vi lever i et lavspændingsområde, er det afgørende for værdien af forestillingen at finde ud af, om vi rent faktisk lever i lavspænding. Vi har naturligvis ikke krigshandlinger inden for vores område. Vi har fredelige og muligvis også stadig mere fornuftige relationer til vore genboer inden for Warszawapagten.

Men uagtet forbedringerne i samtalemønstret kan og må vi ikke lukke øjnene for det vældige militæropbud, der omkredser Norden. Med så mange atomraketter, slagskibe, ubåde, fly, kampvogne og soldater over for os kan det være en både falsk og farlig forestilling at tro sig beliggende i et ganske trygt lavspændingsområde.

Når man ser på verdenssituationen, må man være realistisk og vedgå, at intet område kan regne med at forblive udenfor, ifald verden skulle gå amok. En gnist til en krudttønde ét sted i verden kan antænde hele verden. Derfor er der ikke ægte lavspænding, før hele verden er afspændt.

For denne globale afspænding arbejder vi og vil vi fortsat arbejde. Afspænding vil sige et aktivt arbejde for at forbedre Nord-Syd-forholdet, et arbejde for at få skabt fredelige ordninger i verdens brandfelter, dvs. en aktiv indsats for tillidskabende foranstaltninger og en ihærdig indsats for at få ført alle HelsinkideklARATIONENS elementer ud i livet, ikke mindst de punkter, der drejer sig om menneskerettighederne, for lavspænding skal forstås bredt. Her er jeg ikke mindst enig med den tjekkiske forfatter Vaclav Havel, der i »Stemmer fra Øst« på side 196 skriver:

»Uden indre fred, det vil sige fred mellem borgerne indbyrdes og mellem borgerne og staten, er der heller ingen garanti for ydre fred. En stat, der ikke respekterer sine borgeres vilje og rettigheder, kan heller ikke garantere, at den vil respektere andre folkeslags, nationers og staters vilje og rettigheder.«

Heri giver Gorbatsjov ham for resten ret, når Gorbatsjov i Pravda og Isvestija for 17. september i år siger: »Jeg er enig i, at verden ikke kan regnes for sikker, hvis menneskerettighederne krænkes.«

Her er vi fremme ved det, som er selve krumtappen: Hvis man ikke har tillid til hinanden,

beskytter man sig mod hinanden. De store hære er der ikke for deres egen skyld, men fordi nationerne ikke har tillid til hinanden. Det er fortræffeligt, at man nu begynder at fjerne atomvåben, men forsvarsudgifterne bliver ikke mindre, medmindre man kommer videre og får nedbragt de konventionelle styrker, så ingen part har overvægt.

Vejen frem til en egentlig lavspænding og afspænding går således via en knibtangsmanøvre, hvor man på den ene side nedskærer militærets omfang og på den anden opbygger tilliden mellem nationerne og folkene. Denne tillid begynder med det enkelte menneske og den respekt, staterne viser det enkelte menneske. Derfor ønsker vi at fremme de tillidskabende foranstaltninger. Vi ønsker miljøaftaler for Østersøen, flere familiesammenføringer og udrejsetilladelser for dem, der ikke vil blive i det land, hvor de er født. Vi ser gerne det videnskabelige samarbejde fremmet og større udveksling inden for videnskab og kultur samt større turisme, og vi ønsker forbedringer i handelssamkvemet mellem vestlige og østlige firmaer, hvilket kan sætte gang i den skrantende verdensøkonomi til gavn for alle verdens borgere.

Og endelig vil vi meget gerne meget snart se det konkrete bevis på USSR's vilje til at fremme tilliden mellem Øst og Vest og afspændingsprocessen ved at trække sine tropper ud af Afghanistan. Det var da en begyndelse. Som Havel skriver i den anførte bog, er det simpelt hen ufatteligt, at nogen stadig kan tro på muligheden for en nedrustning, der går i en stor bue uden om mennesket eller oven i købet betales med dets undertrykkelse.

Ud fra denne opfattelse af sammenhængen mellem tillid og nedrustning skal jeg på egne og regeringspartierne øvrige ordføreres vegne tilde mig at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»I lyset af INF-aftalen og med henblik på at formindske spændingen i det nordiske område opfordrer Folketinget regeringen til at arbejde videre i en bred europæisk sammenhæng på at opnå yderligere aftaler på våbenkontrol- og nedrustningsområdet og på at gennemføre tillidskabende foranstaltninger og andre tiltag, som fremmer de menneskelige, kulturelle, videnskabelige, miljømæssige og økonomiske relationer mellem Øst og Vest.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

[Per Stig Møller]

(Dagsordensforslag nr. D 30).

Fjerde næstformand (Ole Vig Jensen):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se foran). Dette forslag indgår ligeledes i de videre forhandlinger.

Pelle Voigt (SF):

Et af de helt afgørende punkter, vi fik ud af at lytte til udenrigsministerens besvarelse her i dag, var den konklusion, at den tid er forbi, hvor man kan opfatte Norden som et lavspændingsområde, og at man heller ikke fra den danske regerings side længere opfatter Norden som et lavspændingsområde.

Uklart står det, også efter at vi har lyttet til ministerens besvarelse, om man egentlig tænker på – og i givet fald hvordan – at genetablere den klassiske nordiske lavspændingspolitik, som er kommet til udtryk igennem atomvåbenforbeholdet og igennem forbeholdet mod fremmede tropper på de nordiske landes område, og som kommer klart og tydeligt til udtryk i de planer for en nordisk atomvåbenfri zone, der er, først og fremmest den plan, der er enighed om blandt et flertal af partierne i de fire af de fem nordiske parlamenter, den plan, som blev endeligt udarbejdet ved et møde her på Christiansborg i København den 1. juli sidste år.

Der er ikke nogen tvivl om, at når udenrigsministeren taler om disse spørgsmål, er han som så ofte før i fuldstændig overensstemmelse med tankegangen i NATO.

Den meget, meget voldsomme opbygning, som er sket i nordområderne, har, som hr. Jens Thoft tidligere har været inde på, en tæt sammenhæng med udviklingen af en ny national amerikansk flådestrategi, der bl.a. adskiller sig fra NATO's officielle doktriner ved, at den specifikt indeholder muligheden for at skyde først. Hvis man placerer store krigsskibe, hvis man placerer hangarskibsformationer inde under næsen på de sovjetiske strategiske baser i Murmansk allerede i en spændingsperiode, bringer man sig under et forfærdeligt pres, det pres, som med et amerikansk udtryk er blevet kaldt »use them or loose them«, altså »affyr dine våben, før modstanderen eventuelt kan tænkes at gå til angreb på dig«. Admiral Watkins har også på dette område været fremme med tanker og teorier om nødvendigheden af at vinde slaget om, hvem der skyder først – hvad det så betyder.

Det interessante er, at selv om vi utallige gange, også fra udenrigsministeren, her i folketingsalen har fået forsikring på forsikring om, at NATO aldrig vil være den, der affyrer det første skud, er den praktiske situation, at hvis USA gør det, befinder hele alliancen sig i en konfrontation, i en tredje verdenskrig.

I de gode gamle dage, da man regnede med, at Norden var et lavspændingsområde, opererede man med, at en krig måske kunne begrænses igennem det fleksible gensvar, at de nordiske områder et stykke tid kunne holdes fri af krigen, måske kunne rulles tilbage, og at netop denne lavspændingspolitik kunne være en kribegrænsende foranstaltning.

Men sådan er det ikke længere. Jeg kan komme med den sikkert ikke for udenrigsministeren overraskende meddelelse, men alligevel, at Sovjetunionen faktisk gik til angreb på NATO i marts i år, 1987, ikke i virkeligheden, men på papiret, i den tophemmelige NATO-stabsøvelse Wintex 87.

Det interessante er, at man nu i NATO-planlægningen øjensynlig regner med, at det netop er i Norden, det første slag skal stå. Efter nogle regionale konflikter i Den Persiske Golf udbryder i denne model den store tredje verdenskrig i et slag om Nordnorge, og meget hurtigt efter bliver Danmark inddraget, Slesvig-Holsten bliver inddraget, hundredtusinder af tyskere flygter ind over den danske grænse, og kort efter bombarderes Danmark med kemiske våben fra Warszawapagten, inden hele herligheden eskalere i en atomkrig.

Det er et af de mest talende og præcise udtryk for, i hvilken grad Norden gradvis og upåagtet har bevæget sig fra at være et lavspændingsområde til at være et højspændingsområde, og den skæbne, som Norden, som Danmark og Norge tiltænkes i disse scenarier, er faktisk en radioaktiv, kemisk rygende ruin. Det er det, NATO's strategi i denne sammenhæng indebærer for os.

Ideen om 600 skibs-flåden, som USA har udviklet, ideen om at bevæge hangarskibsgrupper langt, langt længere nordpå, end man nogen sinde tidligere har opereret med, og ideen om, inden en krig eskalere til en atomkrig, at rette direkte angreb imod de sovjetiske strategiske atomubåde, altså før man har en eskalation til en atomkrig at angribe modpartens atomvåben, er dødsensfarlig, og enhver burde kunne

[Pelle Voigt]

indse det. Men det kan Reaganadministrationen desværre øjensynlig ikke.

Det er vores håb, at der igennem diskussioner som denne, igennem initiativer fra Danmark, fra Norge og fra andre lande i området trods alt kan øves et vist pres, og at vi kan bidrage til en udvikling i det nordiske område, som trækker i en anden retning.

Det må kunne lade sig gøre med de muligheder, der nu er skabt med INF-aftalen, at nå yderligere fremskridt. Vi har fået fastslået væsentlige principper i INF-aftalen. Vi har fået fastslået princippet om kontrol på stedet. Vi har fået fastslået disparitetsprincippet, det vil sige, at den, der har de største våbenstyrker, også fjerner mest. Vi har fået fastslået principper, der har været kæmpet for i årevis, nemlig en ordentlig kontrol og inspektion.

Netop i denne situation og i forbindelse med denne situation rejses diskussionen om alt dette, og de fremskridt, vi kan se vedrørende de landbaserede missiler, skal sættes over styr på den måde, at atomoprustningen simpelt hen, om jeg så må sige, flyttes til havs.

Vi synes, det er en temmelig dårlig idé. Vi synes, at de danske generaler og andre generaler og ministre, som deltager i de øvelser, som holdes skjult for befolkningen, og hvor altså vi har fornøjelsen af, at den tredje verdenskrig skal udbryde i det nordiske område, at vi skal overdænges med kemiske våben og atomvåben osv., en gang imellem må standse op og tænke sig om. Vi tror, at der i den nuværende situation er nogle oplagte politiske muligheder for et gennembrud også på disse områder.

Vi vil indtrængende opfordre regeringen til at arbejde for en tredje nulløsning, nemlig på de kortrækkende landbaserede atomvåbens område, noget, som man ikke har vist nogen særlig iver efter, så vidt vi kan vurdere det, i de diskussioner, der har været. Det er besynderligt, al den stund de kortrækkende atomvåben, Sovjetunionen har placeret i det baltiske område, som et af deres mulige mål har Danmark; alligevel synes denne sag altså ikke at være tilstrækkelig interessant for regeringen. Man ønsker først og fremmest at diskutere andre ting.

Vi finder derfor, det er nødvendigt at fremsætte den dagsorden, som SF har fremsat, og at fremføre de synspunkter, der rummes i den.

Jeg skal sige om hr. Per Stig Møllers dagsorden, at vi er fuldstændig enige i tankerne om en

sammenkædning mellem menneskerettigheder og nedrustning. Efter vores opfattelse og efter den opfattelse, store dele af de oppositionsgrupper i Østeuropa, vi samarbejder med, har, f.eks. Charta 77 og Listygruppen i Tjekkoslovakiet, er der en ganske klar sammenhæng. Disse folk fortæller os, at uden forudgående afspænding, uden en neddrøsling af krigstruslen, uden et forudgående brud med våbenkapløbet sker der ikke fremskridt på menneskerettighedernes område. Vi tror, det er nødvendigt at sætte ind dér og skabe de nødvendige forudsætninger for gennembrud på disse områder, i stedet for, som man gør i hr. Per Stig Møllers indlæg, at spænde vognen foran hesten.

Jeg skal sige, at hvis det helt overraskende skulle vise sig, at SF's udmærkede dagsordensforslag ikke kan vedtages, agter vi naturligvis at stemme for det dagsordensforslag, som er fremsat af hr. Lasse Budtz.

(Kort bemærkning).

Per Stig Møller (KF):

Jeg må sige, at hr. Pelle Voigt må have sine specielle forbindelser i Østeuropa. Hvis han hørte ordentligt efter det, jeg citerede af Havel, er det præcis det modsatte, han siger. Hvis vi starter med nedrustning, så får vi ikke øget frihed. Jeg skal gerne gentage det for hr. Pelle Voigt.

Det er simpelt hen ufatteligt, at nogen kan tro på muligheden for en nedrustning, der går i en stor bue uden om mennesket eller oven i købet betales med dets undertrykkelse. Havel frygter en situation, hvor man ikke får forbedret de menneskelige vilkår, men bare får styrket en politistat.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Det er lykkedes hr. Per Stig Møllers profet ikke alene at være uenig med mig, men også med en væsentlig del af de folk, som stod bag Pragforåret i 1968, og som gang på gang i de internationale diskussioner, der foregår, peger på den kendsgerning, at hvis man befinder sig i en højspændingsperiode, hvis man befinder sig i et oprustningskapløb, så øges også den staliniske undertrykkelse i Østeuropa.

Det, som er nødvendigt, er at arbejde på at svække de betingelser, som gør det muligt at

[Pelle Voigt]

fremmane en ydre fjende og som følge deraf styrke det interne sikkerhedsapparat, styrke det eksisterende undertrykkelsesapparat i Østeuropa. Derfor er det rigtigt, at tingene skal gå hånd i hånd. Er det ikke en menneskerettighed, hr. Per Stig Møller, at kunne overleve? Er det at overleve en atomkrig ikke en forudsætning for en hvilken som helst type menneskeret? Er den første forudsætning ikke, at vi får brudt med krigsfaren og våbenkapløbet? Det er det efter SF's opfattelse. Uden liv er menneskerettigheder ikke meget værd.

(Kort bemærkning).

Per Stig Møller (KF):

De sidste banaliteter agter jeg overhovedet ikke at diskutere.

Hvad det drejer sig om, er, at man må gå to veje samtidig – det sagde hr. Pelle Voigt trods alt: hånd i hånd – og det er, hvad vores dagsorden går ud på. Man kan ikke tale om nedrustning uden tillid, for militæret er et produkt af mistillid. Vi må altså gøre to ting samtidig: arbejde på at få fjernet, hvad der kan fjernes af militært isenkram, samtidig med at tilliden øges.

Hvis det er hr. Pelle Voigts opfattelse, går jeg ud fra, at han kan stemme for vores dagsorden.

Björn Elmquist (V):

En sikkerhedspolitisk debat her i Folketinget i dag, dagen efter underskrivelsen i Washington af den amerikansk-sovjetiske aftale om fjernelse af mellemdistanceraketterne, burde således inspireret kunne munde ud i for det første bred enighed og for det andet bred enighed om at se tingene i deres fulde og rette sammenhæng.

En række direkte udsagn, ekspertanalyser og almindelig sund fornuft bekræfter i disse dage, at den historiske aftale i Washington mellem verdens to supermagter, der er modspillere i den globale storpolitik, blev mulig på grund af sammenhold, loyalitet og næsten fuld gensidig opbakning inden for den vestlige forsvarsalliance.

Det er mit partis opfattelse, at NATO's dobbeltbeslutning fra 1979 har været helt afgørende for dette udfald af raketforhandlingerne mellem USA og Sovjetunionen. Uden fastholdelse af dobbeltbeslutningen var INF-aftalen næppe blevet en realitet. Jeg har læst og hørt

nogle lidt mere fantasifulde udsagn måske herhjemme om, at aftalen skyldes den danske fodnotepolitik. Det mener vi er forkert. Vi mener tværtimod, at aftalen blev til på trods af de danske fodnoter.

Jeg har ønsket at gøre disse betragtninger som indledning i al stiltfærdighed, ikke for at hovere eller for at provokere, men alene fordi vi mener, det er et relevant udgangspunkt for debatten i dag om den sikkerhedspolitiske situation i nordområderne. Jeg finder det nemlig relevant at få fastslået den brede sammenhæng, også dette spørgsmål bør ses i. En isoleret nordisk synsvinkel ville således ikke bare være utilstrækkelig eller udækkende. Den kunne risikere at bremse eller hæmme yderligere afspænding, nedrustning og nye aftaler mellem Øst og Vest af varig og reel karakter i tråd med og i forlængelse af INF-aftalen i går i Washington.

For så vidt angår den første del af forespørgslen, dvs. anmodningen om at få oplysninger om ændringerne i supermagternes strategi vedrørende nordområderne, kan jeg henholde mig helt til ministerens udførlige redegørelse i besvarelsen af forespørgslen.

Vi deler den opfattelse, at Sovjetunionen i de senere år har foretaget en nok så væsentlig forøgelse af sin militære opbygning på Kolahalvøen og af sin militære trafik i og over søområderne. Dette har så videre ført til øget vestlig tilstedeværelse og aktivitet. Det må være med nogen modifikation, man herefter taler om Norden som decideret lavspændingsområde. Når det er sagt, vil jeg gerne skynde mig at føje til, at vi beklager, at det forholder sig sådan.

At vi mener det alvorligt, bekræftes af de ihærdige bestræbelser, de nordiske lande – det er både Danmark og de to andre NATO-lande, der er her i Norden, og de to neutrale lande, Sverige og Finland – udfolder for at yde deres bidrag til at holde spændingen så lav som overhovedet muligt. Jeg vil i den henseende godt erindre om det besøg, som Folketingets særlige sikkerhedspolitiske udvalg aflagde i februar måned i år bl.a. i Bodø og i Kirkenes oppe i det allernordligste Norge. Vi fik alle syn for sagn dér.

Ved samme lejlighed blev vi også i vores drøftelser med norske kolleger og med norske forsvarsfolk og NATO-folkene igen og igen mindet om den klare og direkte sammenhæng,

[Bjørn Elmquist]

der er mellem beredskabet i nord, vore mere hjemlige sydsandinaviske omstændigheder og så forholdene nedad sydpå gennem Centraleuropa. Det er alt dette, hele denne sammenhæng, der får os i Venstre til at bruge udtrykket bred europæisk sammenhæng, også når vi taler om nordområderne.

Med hensyn til den mere operative del af forespørgslen, »hvad ministeren agter at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde«, finder vi ligeledes, at besvarelsen peger på de relevante muligheder, der ligger for. Vi afviser således på ingen måde generalsekretær Gorbatsjovs såkaldte Murmansktales for nylig. Vi finder den interessant, og vi mener, at den bør studeres nøje. Nogle afsnit finder vi mere konstruktive end andre, det skal ikke være nogen hemmelighed. Til de mere konstruktive henregner vi afsnittene om fredeligt samarbejde om ressourceudviklingen i nordområderne, arktisk forskning, miljøsamarbejde mellem de nordlige lande og skibsfarten gennem Nordsøpassagen.

Disse afsnit i Murmansktalen har bl.a. den fortjeneste, at de breder den sikkerhedspolitiske proces ud til andre emnekredse end de helt traditionelle. Dette er helt i tråd med bestræbelserne på den europæiske sikkerheds- og samarbejdskonference og, mener jeg, også af ganske afgørende betydning for mulighederne for, at vi yderligere kan normalisere Øst-Vest-forholdene, og for at skabe gensidig tillid, præcis som det er tilfældet med det, vi kalder den menneskelige dimension, herunder menneskerettighederne, hvor intense forhandlinger jo som bekendt i disse måneder, disse dage, foregår i Wien.

Vi kan således fra mit partis side fuldt ud tilslutte os regeringens erklærede hensigter om bestræbelser på at formindske spændingen også i nordområderne, og jeg skal slutte med at gentage mine forhåbninger fra indledningen om, at vi også her i det danske Folketing må kunne markere den historiske raketaftales underskrivelse i går i Washington med bred enighed om at opfordre regeringen til at arbejde videre for yderligere nedrustningsaftaler både på det atomare og det konventionelle område og at arbejde videre for at skabe tillid mellem Øst og Vest gennem foranstaltninger, der tjener dette formål.

Jørgen Estrup (RV):

De sidste ord af Venstres ordførers tale vil jeg også gerne gøre til mine. Det kan jo ikke undre, at gårdsdagens underskrivelse i Washington af supermagtsaftalen om mellemdistanceraketter også er kommet til at præge Folketingets sikkerhedspolitiske debat i dag.

Et egentligt fremskridt i afspændingen siden den delvis – må man vel sige – mislykkede SALT II-aftale har været ventet med længsel, ikke mindst i Europa. Aftalen har virkelig historiske dimensioner, ikke som følge af dens omfang, men fordi den er en egentlig nedrustningsaftale – et helt våbensystem fjernes, hvor man tidligere stillede sig tilfreds med blot at sætte en bremse på våbenkapløbet. Dernæst fordi den for første gang slår fast, at balance og stabilitet alt efter udgangssituationen kræver fjernelse af et antal våbenenheder, som kan variere hos de to parter. Og endelig fordi den direkte forudsætter videre forhandling om nedrustning på andre våbenområder. Det åbner virkelig vide perspektiver, og sikkerhedspolitisk kan man jo så sige, at det heldigvis er svært at bevare pessimismen.

Men andre ting trækker dog i anden retning, og flådeopbygningen i nordområderne er noget af det, der vel er velegnet som modgift over for den øjeblikkelige og måske – kan man frygte – lidt overdrevne glædesrus. Den er et af flere eksempler på, at et skønsmaleri af nedrustning og afspænding som det, der præger forholdet generelt mellem supermagterne, nok er fortegnet. Andre eksempler er kapløbet om at komme først med rumbaserede våbensystemer, hvad enten det drejer sig om USA's SDI-projekt eller det tilsvarende sovjetiske. På de kemiske våbens område foregår et tilsvarende skræmmende kapløb, og der er kun begrænset udsigt til en aftale mellem supermagterne. Ser man på de konventionelle våben, bruges INF-aftalen i visse kredse direkte som påskud for en oprustning.

Uanset om man ser mere eller mindre optimistisk på den seneste udvikling i supermagternes indbyrdes forhold, er der således én sandhed, som ikke kan gentages tit nok: Reel afspænding opnås ikke, hvis nedrustning på ét våbenområde afløses af oprustning på andre områder. For et land, der som Danmark har ringe størrelse og tilsvarende begrænset indflydelse, findes der vist ikke et vigtigere sikker-

[Jørgen Estrup]

hedspolitisk synspunkt, og det er noget, man bør gentage gang på gang.

Jeg tror ikke, at der var uenighed om den fremstilling, udenrigsministeren gav af nordområderne som noget, der nu var præget af spænding. Det tror jeg vi alle sammen kan være enige i, og det er selvfølgelig det, der er det beklagelige og årsagen til dagens debat.

Opbygningen i nordområderne er sket ikke mindst i 1980'erne og er jo et væsentligt led i såvel Sovjets som USA's strategi. Jeg tror derimod, der kan være forskellige opfattelser af, hvordan disse strategier skal vurderes, specielt i hvilket omfang de skal opfattes som henholdsvis offensive og defensive. Jeg kunne ikke høre i udenrigsministerens tale, at det faktisk også fra amerikansk side i visse sammenhænge opfattes sådan, at den nye amerikanske strategi er en offensiv strategi, og jeg må sige, at udenrigsministerens store vægt på det såkaldte GIUK-gab jo ikke deles af alle islandske autoriteter på dette område. Herom kan man bl.a. læse i den redegørelse for nordiske synspunkter, som Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg har givet i »Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik«.

Med den seneste udvikling har man jo ikke mindst fra norsk side været betænkelig over en mulig NATO-strategi, som indebar, at atomraketter så at sige blev flyttet over fra det centrale Europa til nordområderne, og hvor man kunne forestille sig, at man overlod kommandoen over hidtidige USA-baserede raketter i nordområderne til NATO-kommando. Den type af strategiudvikling har naturligvis vakt uro i Norge, og den bør også vække uro hos os andre. Hvis det er NATO's svar på INF-aftalen, så må man nok sige, at INF-aftalen ikke rækker så langt, som vi i dag gerne vil tro den rækker.

Det er uklart, i hvilket omfang der eksisterer sådanne planer, og jeg synes, én ting i hvert fald er oplagt: i det omfang, NATO måtte basere sine a-våben i højere grad på sømilitære kræfter, er man med til at fremme en udvikling, der gør atomvåbensituationen vanskeligere. Det er en kendt sag, at atomvåben på skibe er langt vanskeligere at kontrollere end atomvåben på land. Men hele dette spørgsmål fører naturligvis til overvejelser om, hvad man fra dansk side kan gøre, hvad der er rimelige danske reaktioner i en situation, hvor spændingen øges i nordområderne. Jeg vil godt i den forbindelse pege

på, hvordan man i den tidligere omtalte publikation fra Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg netop fremhæver, at dette har betydning for dansk sikkerhedspolitik. Jeg citerer fra side 244, hvor man skriver:

»For den her førte diskussion er det imidlertid også tilstrækkeligt at pege på, at lokaliseringen af et problem af så afgørende betydning for begge parter strategi i de nordlige havområder allerede i sig selv kan forventes at øve indflydelse på de sikkerhedspolitiske perceptioner i de nordiske lande og befordre en fornemmelse af at være inddraget i et spændingsfelt, hvor der er så fundamentale stormagtsinteresser på spil, at det kan påvirke de nordiske landes varetagelse af egne interesser.«

Og selve redegørelsen i bind I af SNU-publikationen slutter så med, og jeg citerer fra side 275:

»De nordiske landes begrænsede indflydelse på den sømilitære udvikling gør, at udviklingens mest oplagte konsekvens er, at det – om muligt – er blevet endnu vigtigere for de nordiske lande at medvirke til en overordnet politisk proces, der kan forhindre, at det kommer til en militær konfrontation mellem de to supermagter eller deres allierede.«

Det er altså det, som bør præge vores diskussion i dag: Hvordan fremmer vi en sådan proces omkring afspændingen? Hvordan påvirkes NATO's strategi ud fra dansk sikkerhedspolitisk interesse, og hvilke initiativer bør vi i det hele taget fremme fra dansk side?

Det er klart, at vi her også fra radikal side må pege på, at vi ikke finder, at udenrigsministerens reaktion på Murmansktalet var den rigtige reaktion. Det kan da meget vel siges, at de åbninger, som fandtes i Murmansktalet, ikke var tilstrækkelige, at der kunne sættes spørgsmålstegn ved de havområder, som manglede, men realiteten er jo, at der peges på en række mulige initiativer og på en klar vilje til afspænding i regionen fra sovjetisk side. Et sådant initiativ kan man efter radikal opfattelse ikke blot sidde overhørig, og når udenrigsministeren med svagt ekko gentager Lord Carringtons udsagn omkring Murmansktalet, så er det ikke tilfredsstillende. Det må i meget høj grad opfattes som passivitet fra dansk side, så at sige en deponering af vores holdning i NATO's generalstab, og det kan aldrig være fornuftig dansk sikkerhedspolitik.

[Jørgen Estrup]

Jeg synes, vi i dag også fra udenrigsministerens side havde haft glæde af i højere grad at høre, hvordan NATO's strategi påvirker dansk forsvars- og sikkerhedspolitik, hvilken sammenhæng der er mellem de flådeøvelser og andre øvelser, som NATO foretager med henblik på, hvad der kunne ske i nordområderne, og forstærkningsaftalerne og andre ting, som præger dansk forsvarspolitik.

Derfor vil jeg som det afsluttende sige, at fra radikal side finder vi, at det først og fremmest drejer sig om at tage initiativer, der kan fremme afspændingen og skabe øget tillid.

På den baggrund kan jeg selvfølgelig også føje nogle positive bemærkninger til om det dagsordensforslag, som hr. Per Stig Møller stillede. Vi finder fra radikal side, at man bør udnytte mulighederne for samtaler og konsultationer, at man i højere grad bør prøve på at indføre systemer med varsling og orientering, og at man selvfølgelig ikke mindst nu bør fremme arbejdet i embedsmandsudvalget om en nordisk atomvåbenfri zone.

Jeg skal afslutningsvis sige, at vi ser positivt på den socialdemokratiske dagsorden, og at vi gerne vil have uddybet den første linje i dagsordensforslaget, sådan at der skabes sikkerhed for, at dette nu ikke er et ønske om egentlige forhandlinger, hvor man sidder i samme rum, for det ville nok være relativt urealistisk.

Vi kan støtte det socialdemokratiske dagsordensforslag.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Nu vil jeg altså gerne have ryddet nogle myter af vejen om regeringens reaktion på generalsekretær Gorbatsjovs Murmansk-tale, for det er jo alt for forenklet, når hr. Jørgen Estrup står her ligesom vistnok hr. Lasse Budtz tidligere og siger, at regeringen bare har afvist Murmansk-talen. Det har vi ikke.

Jeg tror, det, som begge de herrer henviser til, må være nogle avisoverskrifter kort tid efter Murmansk-talen, som udelukkende gik på de militære og sikkerhedspolitiske forslag. Jeg har grundigt i dag forklaret, hvorfor de to sømilitære forslag i Murmansk-talen umiddelbart – for de er uklare – må siges at være rettet imod vestlige og dermed også danske interesser, det ene forslag, fordi det ganske klart sørger for, at et par af de vigtige havområder fortsat skal være øvelsesgrund og manøvregrund for sovjetiske

flåder, det andet forslag, fordi det kan rejse spørgsmål om sådan noget som de danske stræders og Østersøens placering og suverænitæt.

Men på alt det andet, der ligger i Murmansk-talen, det, man kunne kalde de mere civile afsnit, der har at gøre med miljøsamarbejde, økonomisk samarbejde, ressourceudforskning osv., har vi givet en meget positiv reaktion, og da viceministerrådsformand Kamentsev for nylig var i Danmark, aftalte jeg med ham, at vi på ekspertniveau skulle prøve at udforske mulighederne for et nærmere samarbejde. Vi har også ved forskellige kontakter dels via vores ambassade i Moskva, dels ved forskellige besøg, vi har modtaget her, diskuteret mulighederne for at starte en positiv udvikling på en række af de områder.

Så lad os nu få den myte af vejen. Der er meget i Murmansk-talen, der er mange ting, der er værd at beskæftige sig med, der er mange ting, der er uklare, men når vi kommer til det, der drejer sig helt snævert om det, der er emnet i dag, altså det sømilitære, det strategiske, så har jeg gjort grundigt rede for i dag, hvorfor der er grund til at være betænkelig. Jeg har også grundigt gjort rede for, hvorfor det her ikke skal ses i en snæver regional sammenhæng, men i en bredere sammenhæng, og jeg vil gerne understrege, at det er synspunkter, som er helt parallelle med de synspunkter, der er kommet frem fra den norske regerings side.

(Kort bemærkning).

Jørgen Estrup (RV):

Jeg vil gerne sige, at jeg byggede min vurdering af udenrigsministerens og regeringens holdning til Murmansk-talen dels på det, der ikke blev sagt i dag i udenrigsministerens besvarelse her, dels på udtalelser af udenrigsministeren i TV-Avisen. Jeg fik det indtryk, at udenrigsministeren opfattede Murmansk-talen i høj grad som et listigt sovjetisk forsøg på at drive en kile ind imellem allierede, og at man derfor skulle være afvisende over for den. Sådan opfattede jeg udenrigsministerens udtalelser i TV-Avisen.

De synspunkter, der er kommet frem her i udenrigsministerens svar, opfatter jeg som positive, og jeg vil da håbe, at det kunne betyde, at vi kunne mødes om nogle initiativer på det punkt. Så ville vi da have nået noget med debatten i dag.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jo, men jeg må sige til udenrigsministeren, at jeg synes faktisk også, ministeren nu i dette øjeblik har udtalt sig mere positivt, end vi har opfattet ministerens udtalelser tidligere.

Jeg håber, at ministeren lægger mærke til min udtryksmåde. Altså, det kan ikke nytte noget, at ministeren ryster på hovedet. Befolkningens opfattelse af ministerens reaktioner på Gorbatsjovs Murmansk-tale er simpelt hen ikke til at tage fejl af. Jeg tror i øvrigt, at det meget nemt kan dokumenteres, hvorfor befolkningen har fået den opfattelse, at ministeren blankt har afvist talen. Det tror jeg meget nemt kunne dokumenteres, hvis vi gik i gang med avisudklip og den slags ting.

Men det er da glimrende, hvis ministeren vil kalde det en myte og i dag vil afvise det. Det kan vi kun være glade for, for vores holdning er, at det er rigtigt, at der er kommet noget, der minder om højspænding i stedet for lavspænding i det nordiske område.

Når så Gorbatsjov kommer og siger: Dette angår også os, det er også et sikkerhedsproblem for os – og det er endda repræsentanten for det land, som man anklager for at have startet det hele og med god grund – lad os snakke om det, så skal man da selvfølgelig reagere positivt og sige: Ja, lad os endelig snakke om det.

Men tilbage står altså den kendsgerning, at det er en fornemmelse, at ministeren har afvist talen.

Må jeg blot sige til hr. Jørgen Estrup, at vi tænker os ikke, at den danske regering f.eks. skulle indkalde NATO-landene, Warszawa-pagtlandene og de nordiske lande til en stor konference. Og i og for sig kunne der godt have stået i dagsordenen »støttekonsultationer med«. Når der står »mellem«, så er det, fordi der løbende for øjeblikket er internationale konferencer, hvor man godt kunne tænke sig, at der kunne laves konsultationer, ikke egentlige forhandlinger og slet ikke i første omgang, men egentlige konsultationer på tværs af de tre grupper.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Ligesom andre har jeg også med nogen overraskelse, men også med nogen glæde, lyttet til,

hvad udenrigsministeren sagde i sin korte bemærkning i dag om Murmansk-talen. Hørte man ministerens svar på forespørgslen, måtte man, selv om det er formuleret høfligt, opfatte det sådan, at der var tale om en klar afvisning af en diskussion af det regionale problem, også selv om det jo netop er en pointe i Gorbatsjovs tale, at man anerkender den alliancetilknøtning, Danmark og Norge har, og de klare NATO-interesser, der ligger i området. Derfor er jeg naturligvis glad for, at udenrigsministeren i dag udtrykker sig, hvis det er rigtigt, lidt mere positivt i sin korte bemærkning, end han gjorde i sit lange forberedte svar på forespørgslen.

Jeg vil godt sige til udenrigsministeren, at jeg synes, det var en meget uklog første reaktion, ministeren og regeringen havde på Gorbatsjovs udspil. Jeg synes, at den norske udenrigsminister, Stoltenberg, med støtte i et bredt flertal i det norske Storting svarede langt mere klogt på Murmansk-talen, end udenrigsministeren gjorde.

Havde udenrigsministeren gjort sig den ulejlighed, inden han udtalte sig så kategorisk og så negativt, som han gjorde, med andre partier i Folketinget at finde ud af, hvad egentlig holdningen var i Danmark, så tror jeg, at ministeren havde givet et langt mere konstruktivt og langt mere imødekomende svar på Gorbatsjovs indbydelse til en dialog, end tilfældet var. Så kunne vi undervejs i den dialog, hvis den blev etableret, med styrke fremføre en række af de betænkeligheder – som jeg i øvrigt deler – som var indeholdt i ministerens tale her i dag.

(Kort bemærkning).

Per Stig Møller (KF):

Jeg må gøre hr. Svend Auken opmærksom på, at den norske reaktion på Murmansk-talen stort set svarer til den, som den danske udenrigsminister og jeg har lagt frem i dag, idet den norske udenrigsminister har gjort opmærksom på i en tale i Stortinget, at det militære var således, som Gro Harlem Brundtland har udtrykt det, men man måtte gå videre med bilaterale aftaler om miljøvern, varsling af kernekraftulykker, videnskabeligt samarbejde i nordområdet, redningstjeneste.

Det er jo eksakt det samme, som vi foreslår, og det er den side af det, vi skal videre med for at få tillidskabende foranstaltninger.

[Per Stig Møller]

I den forbindelse undrer det mig lidt, at hr. Jørgen Estrup efter at have været positiv over for vores forslag om motiveret dagsorden, som jo netop peger langt videre frem og ser på de to sider, som er nødvendige for at få gjort tilværelsen bedre for landene, alligevel ender med at gå ind for Socialdemokratiets dagsorden, som jo udelukkende beskæftiger sig med den militære del.

Jeg ville da synes, at Det Radikale Venstre med dets stolte traditioner skulle tage i betragtning, at der altså er andet end militær i verden, og at militær ikke kommer af sig selv.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg er mildt sagt forbløffet over at opleve hr. Svend Auken her i dag på den måde: stå her et par minutter efter, at jeg har holdt mit indlæg, og så få det stik modsatte ud af det, jeg har sagt! Jeg glæder mig til afskriften af, hvad der er sagt.

Men her har vi måske også en del af forklaringen på, hvorfor det en gang imellem kan være så svært at bygge på, hvad hinanden har sagt og ment. Det skal jo ikke bygges, som hr. Lasse Budtz siger, på fornemmelser. Det skal ikke bygge på hr. Lasse Budtz' fornemmelser af, hvordan jeg har reageret, det skal bygge på realiteterne. En realitet, det er den udtalelse, jeg sendte ud dagen efter Gorbatsjovs Murmansk-tale:

»Regeringen ser gerne afspænding også i vor del af verden. Vi kunne i mange år tale om en afspænding i Norden, men den sovjetiske sømilitære opbygning omkring Kolabasen har helt klart øget spændingen i området. Vi ser generalsekretærens forslag som en erkendelse af denne udvikling.«

Helt på linje med norske udtalelser. Norske udtalelser gør så det samme, som jeg gjorde i en udtalelse dengang og har gentaget i dag, sætter det ind i en international sammenhæng. Og dér er det så, hr. Svend Auken åbenbart har hørt galt, hvad jeg sagde før, for jeg understregede meget stærkt, at regeringen fortsat finder, at det element, der forsøger at trække tingene ud af den bredere sammenhæng og anbringe dem i en regional sammenhæng, kan vi ikke gå ind for.

Jeg har brugt hele mit 35 minutter lange indlæg i dag om forholdene i det nordiske område til netop at begrunde, hvorfor vi ikke kan se det

løsrevet fra en international sammenhæng. Jeg sagde også, hvorfor de to elementer i Gorbatsjovs tale, som udelukkende handler om de søstrategiske spørgsmål, efter vor mening er farlige, fordi de klart giver Sovjetunionen fordele og søger at fratage de vestlige lande manøvre-mulighed.

Jamen det er da helt legitimt at komme med den slags forslag; vi andre skal bare ikke være så bløjede, at vi hopper på dem, fordi de er skrevet i et pænt og venligt sprog. Det er da legitimt, at han foreslår det. Det var de ting, jeg reagerede på, også umiddelbart efter at talen blev holdt.

Det, jeg reagerer positivt på her i dag, og som jeg tidligere har reageret positivt på, det er alle de andre ting, hvor jeg beskrev, hvordan vi er i gang med drøftelser med bl.a. Sovjetunionen om, hvorledes vi kan søge at komme videre ad nogle af de veje.

Det er altså lidt mere kompliceret end bare at sige: Han er for, eller han er imod den tale. For der var mange elementer i den tale. Det, jeg har udtalt mig positivt om i dag, har jeg udtalt mig positivt om tidligere. Der er altså ikke noget nyt i, hvad jeg har sagt her, men det mindsker forhåbentlig ikke glæden hos dem, der har udtrykt glæde over, hvad jeg sagde.

Formanden:

Der er fire ordførere, der endnu ikke har fået chancen for at komme med i debatten, men vi tager en runde mere af korte bemærkninger; derefter går vi tilbage til ordførerrækken.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Jeg trækker gerne min glæde over udenrigsministerens udtalelser tilbage. Jeg forstår, at den danske regerings klare afvisning i sin tid af at gå ind i en dialog med Sovjetunionen og de andre lande med interesser i det nordiske område på en basis, hvor man erkender det alliancetilhør og de strategiske interesser, der gør sig gældende, er opretholdt. Altså, regeringens afvisning af denne dialog er opretholdt. Det er dér, ministeren adskiller sig fra den norske regering.

Den norske regering har sagt: Vi har masser af problemer, vi accepterer ikke uden videre det, som Gorbatsjov har lagt frem; vi mener bestemt, at det er den sovjetiske militære opbyg-

[Svend Auken]

ning i området, der har skabt problemerne. Men vi anerkender, at her ligger der en indbydelse til en realistisk dialog, fordi Gorbatsjov erkender såvel den nordiske balance – altså det forskellige tilhørsforhold i de nordiske lande – som NATO's og Warszawapagtens interesser i området. Og på det grundlag, siger nordmændene, kan vi godt gå ind i en dialog.

Regeringen derimod – uden at konsultere nogen i denne sal – sagde blankt nej, fordi man sagde: Vi ønsker ikke at diskutere dette i en regionalpolitisk sammenhæng.

Jeg må stadig væk sige, at jeg synes, det er meget uklogt, at udenrigsministeren og dermed regeringen gang efter gang efter gang alene følger det, de selv synes eller store allierede synes er rigtigt, uden at tage højde for, hvad der er vedtaget i denne sal, eller hvad der er holdningen i de politiske partier her i landet. Så besværligt er det altså heller ikke en gang imellem at prøve at tage initiativ til at se, hvad de danske holdninger er.

(Kort bemærkning).

Jørgen Estrup (RV):

Jeg synes bare, jeg skylder hr. Per Stig Møller et svar, fordi hr. Per Stig Møller jo nærmest bebrejdede mig, at jeg havde rost den konservative dagsorden, nu hvor jeg alligevel ville stemme for den socialdemokratiske. Sådan kan folk jo være så utaknemlige, og det må man jo leve med.

Men jeg tror ikke, hr. Per Stig Møller gør sig klart, at når vi læser og sammenligner de to dagsordener, så er den socialdemokratiske langt mere præget af aktive foranstaltninger. Vi kan bl.a. sige noget om konsultationerne, om den a-våbenfri zone, mens det er mere uklart, hvad der præcis ligger i den konservative dagsorden. Den rummer nogle pæne filosofiske og kulturelle vendinger, som jeg derfor også sagde noget pænt om. Jeg havde ikke haft noget som helst imod, at man havde sammenarbejdet de to dagsordener, sådan at man havde kunnet beholde den socialdemokratiske og taget noget fra hr. Per Stig Møllers dagsorden. Det er åbenbart blot ikke muligt.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg bliver nødt til at sige til hr. Svend Auken igen, at det er en misforståelse at tro, at der skulle være tale om en mere positiv norsk reak-

tion over for Murmansktalet end den, der er fremkommet fra dansk side. Når det gælder de mere konkrete norske udtalelser om Murmansktalets forslag, er det nemlig værd at bemærke, at man også dér ser spørgsmålet i sammenhæng med det internationale samfund som helhed.

Man lægger endvidere vægt på den sovjetiske erkendelse af alliancernes rolle i de sikkerhedspolitiske sammenhænge, som der er tale om. Og det betones fra norsk side, at det drejer sig om spørgsmål af afgørende betydning for den sikkerhedspolitiske udvikling i bred forstand, og at de derfor i første række må ses i alliancesammenhæng. Der er altså ingen forskel i den vurdering, som henholdsvis den norske regering og den danske regering anlægger af generalsekretær Gorbatsjovs tale. Vi er helt på linje, når vi formhæver den bredere sammenhæng, hvori talens forslag må placeres.

Når hr. Svend Auken så siger, at jeg totalt har afvist at diskutere disse ting, må jeg nu for vistnok tredje gang sige, at det må bero på en misforståelse. Selvfølgelig vil vi drøfte dem. Det, vi afviser, er at drøfte dem løserevet fra den alliancesammenhæng, hvori Danmark skal drøfte disse ting. Og dér tror jeg sådan set hr. Svend Auken er enig med mig.

Bollmann (CD):

Jeg vil gerne på CD's vegne først takke ministeren for et særdeles grundigt, men også overskueligt svar på SF's forespørgsel. Det betyder så, at jeg ikke har de forståelsesvanskeligheder, som andre åbenbart har haft.

Derefter vil jeg også gerne deltage i gratulationerne i forbindelse med underskrivelsen i går af INF-aftalerne i Washington. Vi finder denne begivenhed meget positiv og skelsættende; den har naturligvis en baggrund i sammenholdet i NATO og ikke i de danske fodnoter.

Jeg synes også, det er tankevækkende, at den ene underskriver er den præsident Reagan, der igennem de senere år og i hvert fald også ved sin tiltræden fik nogle ord med på vejen fra adskillige repræsentanter her på venstre side af midtergangen.

Jeg har også, som ministeren sagde før, betragtet en globus, og for mig er det klart, at forsvaret af de områder, som forespørgslen omhandler, har helt afgørende betydning, alene af den grund at de er placeret lige midt imellem Sovjet og USA.

[Bollmann]

Men når man nu læser selve forespørgslen, som jo er opdelt i to dele – kan vi godt sige – kunne man egentlig spørge, om der tænkes på de samme områder. Først nævner man begrebet nordområderne og derefter begrebet Norden. Efter CD's opfattelse er det relevant at drøfte situationen i nordområderne – selvfølgelig. Men hvis vi tager selve begrebet Norden i traditionel forstand, må man jo sige, at det kun er en mindre del af nordområderne og vel også derfor mindre interessant at betragte isoleret.

Men på den anden side, hvis forespørgerne sætter lighedstegn mellem de to begreber, er situationen naturligvis en anden, og så er jeg også meget skeptisk over for at betegne Norden som lavspændingsområde.

Med de oplysninger, vi har fået fra udenrigsministeren om den sovjetiske tilstedeværelse – ikke blot flådestyrker i det allernærmeste nabolag, men også andre former for styrker, også om deres slagkraft, deres udstyr – er der i hvert fald god grund til at sætte betegnelsen lavspændingsområde i citationstegn.

Jeg kan også spørge på en anden måde: Hvis et område, der er nabo til mere end 60 pct. af Sovjets strategiske ubådes kernevåben, kan betragtes som lavspændingsområde, så kunne det være interessant at vide, hvad SF forstår ved højspændingsområder. Det er derfor, vi i CD har svært ved at se nogen egentlig sammenhæng i de to elementer i forespørgslen.

Man kan så spørge sig selv, hvad hensigten med debatten er; det kan jo være, det er at få lejlighed til at demonstrere en del af det resterende S-SF-samarbejdsprogram.

Vi er i CD meget optaget af problemerne omkring bevarelsen af forbindelseslinjerne over Atlanten. Vi mener, denne opretholdelse er helt fundamental for, at Vesteuropa i givet fald kan forsvares. Derfor er NATO-forsvaret af området fra Grønland over Island til Norge af så stor betydning, og den amerikanske og allierede tilstedeværelse og øvelsesvirksomhed er af stor betydning. Det er vel også derfor naturligt, at Norge har tilrettelagt og koncentreret sit forsvar, som tilfældet er. Men det betyder jo så også, at man i Norge regner med, at Danmark kan varetage sine forsvarsopgaver i forhold til udgangene fra Østersøen og dermed også Sydnorge.

Jeg har været lidt inde på begrebet lavspænding. Jeg vil blot sige, at det jo ikke er Danmark

eller andre nordiske lande, der er årsag til situationen i området. Tværtimod kan jeg være enig med ministeren i, at Danmark og regeringen har ført en afbalanceret politik med hensyn til både at have et troværdigt forsvar og at være med til at gennemføre tillidsskabende foranstaltninger. Det synes vi i CD er udmærket, når blot der ikke kun er tale om ensidige foranstaltninger fra dansk side.

Nu har vi jo heldigvis i de senere år set, at der også på internationalt plan er udviklet ønsker om mere gensidige foranstaltninger. Ikke mindst på baggrund af den historiske begivenhed i Washington i går har vi lov at håbe, at denne proces fortsætter, især på det konventionelle område, der efter i går jo bestemt ikke er mindre aktuelt. I denne udvikling bør de tillidsskabende foranstaltninger også omfatte de relationer, der har med mennesker at gøre, menneskets bevægelsesmuligheder, menneskets rettigheder, og også økonomiske, kulturelle og andre forbindelser.

Flere har været inde på Gorbatsjovs Murmansk-tale. Efter CD's opfattelse er det interessant, at man også fra sovjetisk side er bekymret over udviklingen i det område, som vi drøfter her i dag. Vi har den opfattelse, som også ministeren har givet udtryk for, at de forslag, Gorbatsjov ved den lejlighed fremsatte, ikke alle er i balance. Umiddelbart så det ud, som om det kun var de nordiske lande og også NATO, der skulle foretage begrænsninger og indskrænkninger i det område, mens væsentlige sovjetiske områder ikke var omfattet. Det synes vi er ubalanceret, og vi finder, at skal der være tale om reduktioner og afspænding – og det ser vi gerne – så må det ses i den rette og større sammenhæng. Der må altså være en højere grad af balancerede foranstaltninger. Det er da muligt, og det har vi jo lov at håbe, at der nu efter de allerseneste dage er en ny og positiv udvikling på vej i forholdet mellem Øst og Vest.

Jeg var inde på spørgsmålet om de menneskelige relationer før, og det er i hvert fald noget, der efter CD's opfattelse bør interessere i lige så høj grad, når man skal diskutere tillidsskabende foranstaltninger. Det er også baggrunden for, at vi fuldt ud kan tillsutte os det forslag om motiveret dagsorden, som hr. Per Stig Møller har fremsat bl.a. på vore vegne.

Jeg skal så slutte med at fastslå, at hvis vi skal opretholde sikkerheden og balancen i vort om-

[Bollmann]

råde, så finder vi det i CD absolut nødvendigt at opretholde samarbejdet i NATO. Vi må derfor tilrettelægge dansk forsvar på en sådan måde, at vi kan opfylde dette mål. Det sidste siger jeg også som en appel til Socialdemokratiet i forbindelse med de igangværende forhandlinger om et nyt forsvarsforlig.

Annette Just (FP):

Jeg vil også starte med at sige tak til udenrigsministeren for den virkelig gode besvarelse, lang og saglig. Jeg tror ikke, der er nogen, der i virkeligheden kan være i tvivl om, hvor vigtigt dette område er.

Men så kan jeg godt stille det spørgsmål: Hvad er det egentlig, SF vil med denne forespørgsel? I begyndelsen virkede det lidt på mig, som om det, man ønskede, var at forbyde vore egne allierede at komme i nærheden af, hvor de kunne hjælpe os, og tillade alt russisk krigsmaskineri at være så tæt på os som overhovedet muligt. Man erkender, at Kolahalvøen er fyldt med alverdens skrammel af atomvåben, og dog skal de have lov at være der; de skal have lov til at sejle ud derfra gennem Østersøen og vore stræder. Man prøver på at fremtvinge, at vi skal fortsætte denne latterlige fodnotepolitik, som gør os til grin over hele verden, og som ikke hjælper en disse.

Fremskridtspartiet er meget enig med dem, der taler om gensidig nedrustning. Men jeg synes ikke, det er det, vi har hørt så forfærdelig meget om fra SF's side i hvert fald.

Afspænding er et smukt ord, som alle kan tage til sig. Men taler vi om nedrustning og afspænding, skal det altså være gensidigt, for ellers hjælper det ikke meget. Vi skal kunne have tillid til hianden for at lave noget sådant.

Så er det, man kunne få lyst til at spørge SF, om de virkelig har større tillid til Warszawa-pagten, end de har til NATO. I så tilfælde kan jeg godt trøste jer med, at vi ikke er enige. Vi har ikke den helt store tillid til, at Warszawa-pagten ikke vil drømme om at løse det første skud. Til gengæld har vi ret stor tillid til, at der er ingen NATO-nation, der vil drømme om det. Vi tror, det er en illusion, at Danmark kan sidde her midt i et lav- eller højspændingsområde og tage en hvid pind i munden og sige: der er såmænd ingen, der opdager, vi er her. Jo, de opdager, vi er her, fordi vi sidder ubehageligt i vejen for at komme ud fra Østersøen – eller som

man jo også ynder at kalde det: Fredens Hav. Jeg ved ikke rigtig, hvem den fred er for, jeg synes ikke, den ser ud til at være så sikker for Danmark altid.

Sikkerhedspolitik er vigtig for Danmark, sikkerhedspolitik er vigtig for hele NATO-området. Men så skal vi også stå sammen og arbejde for gensidig nedrustning. Derfor vil Fremskridtspartiet også stemme for det af regeringspartierne fremsatte forslag om motiveret dagsorden, som jeg her gerne vil have lov til at kalde for de tre m'er: menneskerettigheder, miljø og til sidst militæret. Det synes jeg var en smuk måde at gøre det på. Jeg synes, de andre forslag har været militante og ukorrekte.

Jørgen Tved (FK):

I dag burde man vel egentlig have pyntet ikke bare Christiansborg, men den ganske by med flag. Nogle ordførere har allerede sagt, at der er sket nogle historiske ting. Der er underskrevet en aftale, som godt nok ikke omfatter 100 pct. skrotning af alle atomraketter, 2-3 pct. taler man om, men det er vel alligevel en historisk begyndelse, som burde indebære, at også en dansk udenrigsminister var indstillet på at anvende en mere fredelig tone end den, man har hørt her i dag.

Naturligvis er det camouflage, når udenrigsministeren kommer her med hjertet uden på frakken for ligesom at demonstrere, hvor fredelig han er. Vi har hørt, at det skal der ikke lægges så meget i.

Vi lever i en tid, hvor alle mennesker nok har været grebet af frygt, hvor vi alle har været mere eller mindre bange for, om ragnarok ville bryde løs, om vi kunne efterlade en verden til vores børn, som er mere sikker end den, vi selv lever i. På den baggrund er det glædeligt, at der nu er taget nogle første skridt til at få foretaget en egentlig afrustning: at atomvåbnene bliver skrottet.

Jeg kan ikke lade være med at spørge forsamlingen: Hvem er det, der hele tiden har taget initiativerne, hvem er det, der hele tiden har presset på, for at vi skulle komme i gang med denne afrustning, denne skrotning af raketterne?

Seks eller syv år er der gået med forhandlinger, vejen har været meget lang, meget trang, men endelig har vi set et første resultat. Det er vel på denne baggrund, at SF har stillet sin fo-

[Jørgen Tved]

respørgsel, og at vi i dag har diskussionen om sikkerhed. Den tapre tinsoldat, han er altså opfundet i Danmark, på Fyn, og det er så beklageligt, at udenrigsministeren finder det rimeligt, at han skal være den sidste koldkriger i Europa, at han skal optræde nøjagtig som den tapre tinsoldat. Uberørt af kendsgerninger, uberørt af udviklingen taler udenrigsministeren, som om der intet var sket, som om der intet var foretaget. Det synes vi er en temmelig besynderlig optræden, men vel ikke så overraskende.

Hvad er det, udenrigsministeren åbenbart har gjort? Ja, han har åbenbart opdaget, at der er noget, der hedder glasnost. Det har noget at gøre med gennemsigtighed, og jeg kunne forstå, at han i hvert tilfælde har været på optælling i de nordlige områder, at han har talt krigsskibe og fundet ud af, at der er temmelig mange af dem. Det, jeg fik ud af udenrigsministerens besvarelse, var, at det er et højspændt område, som vi åbenbart er en del af, og som vi har et medansvar for er så højspændt. Det kan vel ikke overraske nogen, at en generalsekretær fra en af supermagterne, som er kommet med det ene udspil efter det andet, også en tale i Murmansk i oktober måned, åbenbart har lidt mere i posen end det, han i første omgang har spillet ud med.

De resultater, som vi – eller i hvert vel de fleste – er enige om at glæde os over, de resultater, som kommer til udtryk ved underskrivelsen af aftalen i USA, fortæller, at der er helt andre toner på vej, helt andre toner, som også skulle få en dansk udenrigsminister til at ændre signaler.

Det er altså bare ikke det, vi oplever. Vi oplever, at vi skal styrke vores indsats, for – som udenrigsministeren sagde det – vi er en barriere for Storbritanniens sikkerhed, hvis det skulle gå så galt. Ja, det er egentlig en trøls skæbne, at vi skal være en barriere for Storbritannien, ifald en storkonflikt bryder løs. Det vil altså sige, at udenrigsministeren udmærket ved, at det, der er tiltænkt danske borgere, den danske befolkning, det er, at vi går op i et gevaldigt brag, i en mægtig røg, og at der ikke bliver noget som helst tilbage. Jeg må tilstå, at jeg har lidt mere optimisme i behold, og at jeg tror på, at på trods af en dansk udenrigsminister og hans optræden kan vi se en mere lykkelig fremtid i møde.

For mig er det rigtigt, det, der står i SF's dagsorden: at det nu også må være den danske regerings pligt at tage nogle initiativer, der kan

fremme en afspænding. Jeg vil naturligvis ikke risikere, at udenrigsministeren skal sammenkalde en større international konference, for vi har jo nogle erfaringer for, at det går galt med den slags konferencer, når det er udenrigsministeren, der står som vært.

Men i de forsamlinger, hvor den danske regering kommer, kunne man godt tage nogle initiativer, prøve på at forklare, hvilke forhåbninger vel også de fleste i Folketinget har, når alt kommer til alt, til, at der skal ske en afrustning, at vi må tage Gorbatsjovs tale for pålydende, når han siger, at det er et spørgsmål om at overleve eller at opruste, at fortsætte krigspolitikken. For os er det altså et spørgsmål om at holde fast i det, han siger, når han taler om, at verden står på en skillelinje: enten må man fortsætte våbenkapløbet, fortsætte galskaben, eller også må man begynde at skrotte raketterne.

Det, der er sket i de seneste dage, er et så betydningsfuldt signal og har kostet så mange initiativer, så mange møder, og der er givet så mange indrømmelser, at den danske udenrigsminister burde have en helt anden holdning end den, han har givet udtryk for her.

Efter vores opfattelse peger SF i sin dagsorden på nogle rigtige ting. Blandt andet fortæller de, hvem der har hovedansvaret for det, der sker, også i de nordlige områder. Derfor er vi naturligvis positivt indstillet, fordi man her kalder en skovl for en skovl og en spade for en spade.

Når det er sagt, skal jeg da gerne indrømme, at der på baggrund af den tale, vi har hørt både fra hr. Lasse Budtz og fra hr. Svend Auken, godt kunne lægges lidt mere i den socialdemokratiske dagsorden, end der egentlig står på papiret. Vi synes, at der her er nogle positive takter, som beviser, at Socialdemokratiet er til at flytte, at man kan presse Socialdemokratiet i den rigtige retning, når befolkningen tilstrækkelig stærkt giver udtryk for, at man ikke mere vil deltage i krigspolitik og oprustningsgalskab. Det skal naturligvis tilgodeses. Men indtil andet er sagt, og indtil andet måske kommer på banen, skal det være helt klart, at vi er indstillet på at følge SF's dagsorden.

Rosing (S):

Jeg vil gerne starte med et citat, et citat af mig selv fra åbningsdebatten, hvor jeg bl.a. sagde, at det grønlandske Landsting allerede i 1983

[Rosing]

enstemmigt har besluttet, at Grønland er et atomvåbenfrit område. Det er naturligvis udtryk for, at vi ønsker at støtte enhver form for initiativ til afspænding og afmilitarisering. Dette anfægter ikke, at vi som en del af riget accepterer NATO og forfatningen og vort øvrige tilhørsforhold i verdensbilledet; men det understreger lige så klart, hvilken vej vi gerne ser betrådt i disse relationer.

Det gælder ikke kun Grønland, men hele det arktiske område bestående af Canada, Alaska og Grønland, som vi igennem mere end 10 år har arbejdet for at gøre atomvåbenfrit. Vi har også udfoldet bestræbelser på at få kontakt med Sovjetunionen og specielt Sibirien i denne forbindelse. Men vi anerkender naturligvis de begrænsninger, som hjemmestyreloven for Grønland sætter, nemlig at sikkerheds- og udenrigspolitik er rigsansliggende.

Men på trods af det er det et meget vigtigt spørgsmål, som vi har forfulgt gennem mange år gennem hjemmestyret og gennem Landstinget, og vi har i hvert fald fået det resultat her i efteråret, at det grønlandske Landsting har nedsat et udenrigs- og sikkerhedspolitisk udvalg oven i købet med det blå stempel fra den danske regering via udenrigsministeren.

Som sagt anfægter vi ikke Grønlands medlemskab af NATO som en del af riget, og derfor prøver vi også fra Grønlands side at arbejde med i de bestræbelser, der nu har givet resultat her i går, og som vi naturligvis ønsker skal fortsætte, fordi vi faktisk genkender og til dels næsten ord til andet anerkender generalsekretær Gorbatsjovs Murmansktales, herunder det sikkerhedspolitiske afsnit, og har udtrykt vores positive stilling gennem landsstyreformandens udtalelser herom. Vi vil også gerne udtrykke glæde over den traktat, der blev indgået i går mellem USA og Sovjetunionen, og vi vil gerne medvirke til, at den positive stemning og det tiltag, som nu er startet, fortsætter.

For Grønlands vedkommende har vi også i de mange år, hvor vi har arbejdet sammen med andre arktiske områder, talt om at prøve at få en aftale i stand mellem supermagterne om stop for brug og fjernelse af interkontinentale missiler. Ligesom passagerfly flyver de transatlantiske fly jo lige hen over hovedet på os i Grønland – når de flyver her fra Europa eller fra USA, kommer de over det arktiske område – og det vil sige, at en eventuel konfrontation

ville ske lige over hovederne på os, der bor i det arktiske område.

Det er vigtigt, at vi i Grønland bliver løbende orienteret om de drøftelser, der vil foregå i fremtiden om disse spørgsmål både på dansk, på nordisk plan og på internationalt plan, men endnu vigtigere er det, at vi som den berørte befolkning i det arktiske område i Grønland bliver direkte inddraget i drøftelser, diskussioner, samtaler og eventuelle beslutninger. Det er et stort og strategisk vigtigt område, jeg repræsenterer her i Tinget, og derfor er det vigtigt, at den befolkning, der er direkte berørt, og som lever i det område, også bliver involveret i diskussionen her.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg vil gerne først sige til hr. Rosing, at når man taler om det ønske, vi vel alle sammen har om, at i dette tilfælde det arktiske område kan slippe for atomvåben, tror jeg, man skal se i øjnene, hvad det er, der så rummer begrænsninger. Det, der rummer begrænsninger, er ikke som antydning af hr. Rosing hjemmestyreloven eller rigsfællesskabet. Det, der skaber begrænsninger, er jo realiteterne, de realiteter, jeg har beskrevet her i dag med min minutøse gennemgang af først og fremmest den sovjetiske militære opbygning i området.

Den magtesløshed, som reelt er baggrunden for, at vi må sige, at tingene ikke kan løses regionalt, ikke kan tages ud af en sammenhæng, illustrerer hr. Rosing jo i virkeligheden fortrinligt selv med sit billede af de interkontinentale missiler, der jo også vil flyve hen over Grønland, selv om man har vedtaget, at det må de ikke, hvis ulykken en dag skulle ske, at de kom ud at flyve.

Derfor kommer vi ikke uden om det krav, der stilles til os om netop at se tingene i en sammenhæng, også den sammenhæng, der viser, hvad årsagen til den problemkreds, vi behandler, er, nemlig den grundlæggende konflikt imellem Øst og Vest. Der, hvor årsagen er, skal vi også finde løsningen, og dér, hvor vi skal søge løsningen, er altså i et forsøg på at forbedre Øst-Vest-forholdet.

Jeg vil i øvrigt gerne over for hr. Rosing bekræfte regeringens vilje til at søge et godt og nært samarbejde med det udvalg, der er nedsat af det grønlandske Landsting. Vi finder, det er et fortrinligt initiativ for at sikre, at der er så

[Udenrigsministeren]

bred og grundig en information som overhovedet muligt om de emner, der selvsagt er af meget stor interesse for den grønlandske befolkning, og vi skal gøre vort til at sørge for at få et godt samarbejde, så vi sørger for, at der bliver skabt klarhed over de problemer, hvor der måtte være uklarhed.

I øvrigt vil jeg takke for adskillige gode indlæg i debatten i dag. Regeringen håber meget, at det dagsordensforslag, som hr. Per Stig Møller fremsatte på vegne af de fire regeringspartier, bliver vedtaget. Det håber vi, dels fordi det er et meget perspektivrigt forslag, der anbringer problemerne i den rette sammenhæng, dels fordi vi meget nødig ser et af de to andre forslag vedtaget. Jeg tror ikke, jeg behøver at argumentere for, hvorfor regeringen må vende sig stærkt imod det dagsordensforslag, hr. Jens Thoft har fremsat.

Men jeg vil gerne begrunde nærmere, hvorfor vi må advare – endda advare ganske stærkt – mod at vedtage hr. Lasse Budtz' forslag. Jeg tror ikke, det er rigtig gennemtænkt, og jeg håber, at de, der har udtrykt interesse for det, vil høre, hvad jeg siger nu, det er nemlig også rettet bl.a. til hr. Jørgen Estrup. Det er ikke den første del af forslaget – det er for så vidt rummet i, hvad regeringen har foreslået – det er den anden del.

Nu skal vi huske på, at der er nedsat et nordisk embedsmandsudvalg, hvor eksperter på dansk initiativ behandler spørgsmålet om Norden som atomvåbenfri zone. Da det er noget, som hr. Lasse Budtz og andre har lagt meget stor vægt på, forekommer det ikke særlig seriøst igennem den formulering, hr. Lasse Budtz har valgt her, at forsøge at afgrænse det arbejde, der foregår. For når hr. Lasse Budtz her siger, at man med en tillægsaftale skal inddrage Østersøen som atomvåbenfrit område, undgår man ikke dermed at præjudicere det arbejde, som foregår for øjeblikket i ekspertudvalget.

Hvis nu vi tænker os, at man vedtager et sådant forslag, begrænser man i virkeligheden på den måde gennem sin formulering zonen til de fem nordiske landes landområder samt Østersøen. Det vil bl.a. udelukke Kolahalvøen, og det vil udelukke havområderne omkring Island. I den forbindelse minder jeg om, at den islandske regering lagde overordentlig stor vægt på også at få det inddraget i arbejdet. Vi risikerer altså at skubbe Island væk, ødelægge

den nordiske enhed om dette arbejde. Desuden vil det udelukke de baltiske randstater, og jeg kunne blive ved. Jamen de fem nordiske udenrigsministre har gjort det klart, at det arbejde, der foregår i ekspertudvalget om zonen, omfatter de fem landes landområder, omkringsliggende have samt tilstødende landområder, f.eks. Kolahalvøen.

Hr. Lasse Budtz kommer altså her med en snævrere afgrænsning af det område, man behandler, end det, der er vedtaget af de fem nordiske lande, og det kan ikke være særlig gennemtænkt. Derfor ville det bedste såmænd være, om hr. Lasse Budtz trak sit forslag tilbage, og så kunne han passende vælge at støtte det forslag, hr. Per Stig Møller har fremsat. Det synes jeg ville være perspektivrigt og røbe en seriøs interesse for det emne, vi behandler her i dag.

Jens Thoft (SF):

Konklusionen af denne debat er klar: 40 års dansk sikkerhedspolitik for at fastholde vores nærområde som lavspændingsområde er brudt sammen. Det erkender udenrigsministeren, og det erkender de øvrige partier i Folketinget. Alle parter erkender også, at der foregår en bekymrende oprustning i nordområderne, at nordområderne i stigende grad inddrages som konfrontationsområde for supermagterne.

Men i stedet for at drøfte, hvad vi kan gøre for at ændre tingene, sådan som hr. Lasse Budtz, hr. Jørgen Estrup og hr. Jørgen Tved gjorde det, beskæftiger udenrigsministeren og regeringspartierne og ikke mindst fru Annette Just – det var næsten det styggeste indlæg af dem alle sammen – sig først og fremmest med, hvad der kom først, ægget eller hønen, om det nu er den sovjetiske oprustning i Murmansk, der er årsagen, eller årsagen til oprustningen i Murmansk i virkeligheden er nederlaget under Cubakrisen, eller hvad er egentlig årsagen, og hvem har hvor mange kanonrør, og om de nu kan det samme? Men det er ikke særlig interessant, hvis det, det drejer sig om, er at genskabe, genetablere Norden som lavspændingsområde; så må vi drøfte, hvad vi kan gøre af praktiske tiltag for at ændre tilstandene i nordområderne, sådan som de er i dag.

SF forsøgte i sin dagsorden at kridte banen op for at tvinge regeringen til handling, og Socialdemokratiets ordfører, hr. Lasse Budtz, lag-

[Jens Thoft]

de jo op til omtrent det samme i sin tale, men jeg synes, den dagsorden, han fremlagde, var en noget tam forestilling, og den rummer da ikke fællesnævneren mellem vores synspunkter, og den rummer heller ikke selv den mest afgørende del af hr. Lasse Budtz' tale, og det beklager jeg.

Men noget er der da kommet ud af debatten, og det skal ikke være nogen hemmelighed, at hr. Lasse Budtz' dagsorden kom til at se væsentlig bedre ud efter den dialog, der var mellem udenrigsministeren og hr. Svend Auken. For via den dialog fik vi jo et klart fortolkningsbidrag til den dagsorden, som denne debat formentlig vil resultere i bliver vedtaget.

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at SF er tilfreds med, at vi igennem den dialog, igennem denne dagsorden får vedtaget, at regeringen er i klar modstrid med Folketingets flertal, når det drejer sig om den entydigt negative modtagelse af Gorbatsjovs Murmansktales for så vidt angår den del, der handlede om afspændingstiltag, den del, der handlede om begrænsning af militær aktivitet.

Jeg ved godt, at Socialdemokratiet og De Radikale ikke er villige til at tage konsekvenserne heraf – det er jo ikke noget nyt, det kan ikke rigtig hidse mig op, og man bliver jo også nøjsom med tiden – men vi ser det da som et skridt i den rigtige retning, at det samtidig i dagsordenen fastslås, at der er flertal for en tillægsaftale, som omfatter Østersøområderne.

Her oplever vi så udenrigsministeren fare op som stukket af en hveps for at forsvare havenes frihed, den udenrigsminister, som har brugt, jeg ved ikke hvor mange debatter på at fortælle, hvor forfærdeligt det er, at Sovjetunionens krigsskibe sejler igennem de danske stræder. Når vi så siger: Jamen man burde da overveje den sovjetiske idé om at begrænse den maritime aktivitet i stræder, som man kan blive enig om, så er det havenes frihed, det gælder. Moral er godt. I Folketinget er dobbeltmoral åbenbart dobbelt så godt.

Jeg skal ikke henfalde til alt for mange kommentarer til de enkelte ordførere, blot en enkelt bemærkning til hr. Per Stig Møller. Hr. Per Stig Møller spurgte, hvad forespørgerne forstod ved lavspænding, og så svarede han omgående selv, at lavspænding forudsætter, at alle konflikter er væk, for vi bor på en krudttønde, hvor noget, der foregår i én del af verden, kan vise sig katastrofalt i en anden del af verden.

Jeg er enig med hr. Per Stig Møller heri. Men hvad er da regeringens svar på, at vi bor på denne krudttønde? Jo, det er, at vi skal købe for 800 mio. kr. mere krudt, at vi skal holde flere øvelser i nordområderne, hvor tændstikkerne billigt kommer så tæt til luntten som overhovedet muligt. Det er regeringens svar på, at vi bor på en krudttønde. Ikke ét eneste konkret forslag har vi fået fra regeringspartierne i denne debat om, hvordan vi kunne komme bare en lille smule vand på krudtet, så det ikke fængede så let.

Jeg husker, da forsvarsminister Brown i 1980 oplyste, at en stormagtskonfrontation i Golfområdet kunne få gensvar så langt nordpå som i Norge. Alle slog korsets tegn for sig, og den stakkels mand måtte stå på ét ben og sige, at han var fejlcliteret, at det ikke var NATOs opgave osv. osv. Men i dag betragter hr. Per Stig Møller såvel som udenrigsministeren en sådan strategi som en selvfølge og bruger endda energi på at forklare os, at der slet ikke er noget nyt i det. Det minder mig meget om den debat, vi havde om Airland Battle- og FOFA-doktrinerne eller om oberst Kroons udtalelser om det fremskudte offensive forsvar i Østersøen. Metoden er hver gang den samme, og jeg skal lige for en ordens skyld gentage den, så alle er opmærksom på det.

Da flådestrategien var under ændring i perioden 1978–83 – for det var i den periode, strategien blev ændret – benægtede man det fra alle sider. Tre-fire år senere, efter at strategien er besluttet ændret, og hvor det er åbenbart for enhver, at der er sket en ændring – ikke bare for enhver i dette Ting, men også for folk uden for dette Ting – erkender man det med et skuldertræk: selvfølgelig er det sket, men det er der jo ikke noget nyt i, sådan har det været de sidste tre-fire år.

Jeg synes, det er bekymrende, at man på den måde skjuler, hvad der foregår, at man på den måde nægter at se virkeligheden i øjnene, og at man på den måde mindsker mulighederne for, at Danmark griber aktivt ind for at ændre den udvikling, som vi vel alle må erkende er bekymrende; vi kan skændes om, hvorvidt det er russernes eller amerikanernes skyld, men bekymrende er udviklingen da.

Jeg vil til sidst hæfte mig ved, at et af de for mig at se mest bekymrende træk ved den maritime oprustning i nordområderne er, at den

[Jens Thott]

amerikanske flåde jo ikke er underkastet Sac-lant, den er ikke underkastet NATO-kommandoen. Det betyder altså, at vi i en krisesituation meget vel kan have den opfattelse i NATO og vel især i de nordiske lande, at det, der er behov for for at neddrogle krisen, er, at supermagternes flåder ikke kommer for tæt på hinanden. Jeg tænker også på hele den filosofi, der lå bag Palmekommissionens rapport, om at skille supermagternes våbenopbygning ned gennem Europa. Det samme gælder for havområderne: jo tættere de er ved hinanden, jo større er risikoen for regulære sammenstød, krig ved fejltagelser, misforståelser osv.

I sådan en situation vil vi meget let opleve, at den danske og den norske regering anbefaler – måske sammen med hele den øvrige del af det europæiske NATO – at USA holder sin flåde, hvor den er, dvs. ikke alt for tæt ved Kolabasen, hvor USA i kraft af den nye maritime strategi rykker den offensivt og aggressivt frem, som det hedder i admiral Watkins' papir om den maritime strategi.

Hvad gør vi i en sådan situation? Vi må konstatere, at der overlader vi det fuldt og helt til USA, og det bekymrer mig meget, at vores udenrigsminister i den debat, vi har haft i dag, har været helt og fuldt talerør for interesser, der efter min bedste opfattelse ikke er nordiske og ikke er europæiske. Vi har tidligere i denne måned drøftet, hvem der gik andres ærinde, men jeg må konstatere, at udenrigsministeren i denne debat entydigt har forfægtet synspunkter, som er amerikanske, og som hverken er i nordisk eller vesteuropæisk og da slet ikke i dansk interesse.

Lasse Budtz (S):

I Socialdemokratiet anerkender vi i høj grad den bredere sammenhæng mellem situationen i det nordiske område og det øvrige Europa og de omkringliggende områder. Vi kan naturligvis godt se, at det er et regionalt problem, men at det må ses i en større sammenhæng, er indlysende. Vi kan også godt se, at det kan ses i en større sammenhæng end blot den militære. Absolut. Vi synes i højeste grad, at der er grund til at tale om en række af de ting, som er nævnt i hr. Per Stig Møllers dagsordensforslag, men jeg bliver nødt til at sige, at vi synes, at hr. Per Stig Møllers dagsordensforslag er lidt for bredt, for lidt konkret, der er simpelt hen for lidt uden-

rigspolitik i det. Det er lidt for romantisk, der er lidt for meget Holger Drachmann: »... vi vil fred her til lands, sankte Hans, sankte Hans!« Vi kan ærlig talt ikke rigtig se, at det dækker det, vi beskæftiger os med her, og slet ikke det, selve forespørgslen drejer sig om.

Udenrigsministeren har jo på én gang skuffet mig, men samtidig ikke på nogen måde overrasket mig, fordi nu lige her til sidst kunne han naturligvis ikke lade være med at lade den gamle stil komme frem, og det er jeg egentlig lidt ked af, fordi jeg må indrømme, at hvis hr. Per Stig Møllers dagsorden var præget af Holger Drachmann, så var udenrigsministerens tale i så høj grad præget af Pentagon, som den næsten overhovedet kunne være. Det var som at være til et af disse kursus, man kan komme til i Washington – i øvrigt med stort udbytte, især når det er amerikanerne selv, der fremfører argumenterne, og de ikke fremføres af andre.

Jeg kan ikke forstå, hvorfor udenrigsministeren ikke slapper lidt mere af, kommer os andre lidt mere i møde, især i betragtning af at der er et ganske klart manifesteret flertal i dette Folketing, som ikke deler ministerens opfattelser. Hvorfor ministeren aldrig nogen sinde forsøger at komme dette uimodsigelige flertal i møde, må jeg indrømme jeg faktisk ikke forstår.

Andet afsnit i vores dagsorden er på ingen måde indsnævrende eller begrænsende. Norden kan for os være meget, og vi har med vilje ikke sat grænser på på nuværende tidspunkt af den simple grund, at der jo er forskellige udvalg, der drøfter spørgsmålet om zonen. Men anden del af dagsordensforslaget er ganske nøje i overensstemmelse med den parlamentariske nordiske kommissions former for udtryk om zonen. Og denne kommission repræsenteres af et flertal i samtlige nordiske parlamenter, og jeg synes nok, at ministeren, når han begynder at opridse disse problemer med Island, Kolahalvøen og de baltiske lande i relation til Østersøens inddragen, faktisk helt åbent gør rede for sine ønsker om at sabotere hele ideen med Norden som en atomvåbenfri zone. Det synes jeg ministeren skulle stille sig op og sige fuldstændig åbent og ærligt. For det, det hele drejer sig om for ministeren, er at sabotere ideen, og det er bl.a. for at forfølge instruktionerne til embedsmændene i embedsmandskommissionen, at ministeren nu her til sidst tilspidser debatten på en måde, som er fuldstændig unød-

[Lasse Budtz]

vendig. Vi var endda kommet meget langt med denne debat, og der har været mange konstruktive indlæg. Alligevel kommer ministeren sin vane tro naturligtvis til allersidst og sørger for, at stemningen sandt for dyden nok skal blive ødelagt.

Vi kan ikke stemme for regeringspartierne dagsordensforslag, og vi kan ikke stemme for SF's dagsordensforslag. Vi mener, vores er bedre, kortere og i øvrigt dækkende det samme som SF's.

(Kort bemærkning).

Rosing (S):

Udenrigsministeren sagde som en kommentar til mit indlæg, at begrænsninger afhænger af realiteter, hvad det så end er, om det er antallet af kanonrør, som hr. Jens Thoft kalder dem, og måske de mennesker, der er beskæftiget med disse kanonrør. Jeg mener nu, at begrænsninger afhænger af de øjne, der ser, og hvad der i øvrigt ligger bag øjnene, der ser og bedømmer og vurderer og overvejer, med andre ord mennesker, der har et fremsyn og tænker og vil arbejde for en fredelig verden for vores børn og deres børn.

I øvrigt vil jeg gøre Tinget opmærksom på, at andre dele af Murmansktalet om miljøsamarbejde, kulturelt samarbejde, arktisk forskning er noget, vi har arbejdet på fra grønlandsk og fra det arktiske områdes side de sidste ti år, og det er faktisk de samme ord, der bliver brugt i Murmansktalet.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg står stadig lidt tøvende over for spørgsmålet, hvad hr. Lasse Budtz egentlig har tænkt på, da han formulerede anden del af sit dagsordensforslag, og det blev vi jo ikke meget kloge på i dette meget følelsesladede indlæg, hvor hr. Lasse Budtz var så ivrig efter at skælde ud på mig, at han tillagde mig forfatterskabet til det, der rent faktisk er de fem nordiske udenrigsministres mandat til embedsmands- og ekspertkomiteen.

Det er ikke min opfindelse, at zonearbejdet skal omfatte de fem landes landområder, omkringliggende have samt tilstødende landområder, f.eks. Kolahalvøen. Det er rent faktisk det, der står i mandatet, og det var det, jeg refererede til. Jeg refererede også til, hvordan det specielt for Island har været overordentlig vigtigt, at

havområderne omkring Island bliver inddraget i arbejdet. Hvad idé skulle der ellers være i at tale om det, hvis de havområder blev holdt udenfor? Det er det, hr. Lasse Budtz nu indsnævrer med sin forhåbentlig dårligt gennemtænkte formulering. Og dér er det så, jeg spørger, hvad hr. Lasse Budtz har tænkt på. Der kan da ikke være nogen idé i på den måde at begynde at indsnævre det arbejde, der foregår, og dermed forsøge at præjudicere det resultat, som embedsmandskomiteen skulle nå frem til. Det forekommer i hvert fald ikke seriøst over for det arbejde, man selv har været med til at sætte i gang.

Per Stig Møller (KF):

Det er jo morsomt at blive sammenlignet med Holger Drachmann, som jo skrev »Engelske Socialister«, men da også skrev »Jeg sætter min Hat, som jeg vil«, og det vil jeg så også gøre.

Når hr. Lasse Budtz siger, at vores dagsorden ikke forholder sig til dagens emne, synes jeg, at dagens emne er blevet meget indsnævret i hr. Lasse Budtz' forstand. Der er to emner i dagens debat. Det ene er, hvad ministeren kan sige om supermagternes strategi – det er blevet sagt – det andet er, hvad ministeren agter at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde.

Vi har sagt, vi ikke kan fastholde Norden som lavspændingsområde, eftersom vi har påstået – og det er der enighed om – at lavspænding er lidt af en myte. Hvad kan vi så gøre for at komme ind i en lavspænding? Derom har vi sagt, at vi ikke kan se Norden isoleret; det hænger sammen med generel afspænding.

Det er faktisk ud fra vores præmisser også det, som står i dagsordenen: hvis vi ønsker Norden som lavspænding, må vi afspænde og se det i sammenhæng. Hvis hr. Lasse Budtz læste dagsordenen, ville han se, at der står »arbejde videre på våbenkontrol- og nedrustningsområdet«. Det kan jo være kemiske, bakteriologiske og konventionelle våben, asymmetriske nedskæringer. Det er den ene side af sagen, og det er der da langt mere perspektiv og bredde i, for der arbejdes jo mange steder, ikke kun ét sted i verden, i dag på disse ting, end der er i hr. Lasse Budtz' forslag.

Den anden side er også i overensstemmelse med vores synspunkt: at militær har man, fordi

[Per Stig Møller]

der er mistillid – altså må vi samtidig opbygge tillid. Og den anden side er jo menneskerettigheder og miljø, menneskelige videnskabelige kontakter. I Washington forhandler de nu om, hvordan man kommer videre med menneskerettighederne. Vi vil gerne lave miljøsamarbejde for at redde naturen, og der er kontakter imellem mange professioner – sagførere i sommer og kulturfolk – imellem USA og USSR. Hvorfor skulle vi ikke kunne foretage sådan noget?

Det er altså noget meget konkret og fremadrettet i vores dagsorden, som viser præcis, at vi ønsker at se tingene i sammenhæng og gøre noget ved det forhold, forespørgerne har efterlyst vi skulle gøre noget ved. Jeg synes, at hr. Lasse Budtz' dagsorden er alt for militærfokuseret og derved ikke vil løse problemerne – de stikker dybere.

Pelle Voigt (SF):

Hr. Per Stig Møller sagde før til mig, at han ikke agtede at svare på banaliteter, og det kunne vel i og for sig være et passende svar netop på den dagsorden, hr. Per Stig Møller har foreslået. Det er jo en dagsorden uden noget andet indhold end at konstatere, at fred er bedre end krig og frihed er bedre end ufrihed – en typisk afværgedagsorden med det formål at forhindre, at der bliver vedtaget noget konkret her i Folketinget i dag.

Jeg synes egentlig, at spørgsmålet om sammenhæng mellem våbenkontrol og menneskerettigheder er for vigtigt til at blive anvendt på den måde. Men det bliver hr. Per Stig Møllers problem; vi agter ikke at støtte en dagsorden med det formål.

Jeg synes, det samme hykleri gør sig gælden i en række af udenrigsministerens bemærkninger. En af grundene til, at vi, som diskussionen går fremad, bliver mere og mere begejstret for hr. Lasse Budtz' dagsorden, er de mange fortolkningsbidrag fra udenrigsministeren og de fortolkningsbidrag, han fremprovokerer. For vist skal en embedsmandsgruppe da diskutere muligheden for at fjerne atomvåbene fra havområderne, men vi ved jo, at i samme øjeblik nogen foreslår en konkret nedrustning et eller andet sted på havet, som SF f.eks. har gjort det i forholdet til Østersøen eller i forholdet til stræderne osv., er det første, der sker, at udenrigsministeren springer op som en tiger og si-

ger, at det må vi ikke af hensyn til havenes frihed.

SF er fuldstændig klar over, at hvis vi i morgen stillede et forslag om at forbyde alle atomvåben adgang til Østersøen og traktatfæste det, uanset hvad der skete med den øvrige nordiske zone, ville udenrigsministeren være imod det, på samme måde som han i sin tid var imod SF's forslag om at forbyde andre typer våbens tilstedeværelse i Østersøen, eksempelvis ubåde og sådan noget.

Så snart det kommer til konkrete nedrustningstiltag på havet, har vi altid fra udenrigsministerens side fået at vide, at det må man ikke af hensyn til havenes frihed.

I øvrigt synes jeg, det er besynderligt, at man stiller noget, som man er modstander af, op som en forudsætning for, at der kan laves en atomvåbenfri nordisk zone, medmindre hensigten lige præcis er den, som den naturligvis er og altid har været, at trække denne sag i langdrag og forhindre, at et flertal i fire nordiske parlamenter og et stort flertal i de nordiske landes befolkninger får denne væsentlige tillidskabende foranstaltning igennem.

Det ubehagelige ved denne tillidskabende foranstaltning er, at den er konkret: den vil give sig udtryk i folkeret, i en traktat, i noget, der eksisterer i virkeligheden. Det er meget svært at se noget tilsvarende og en tilsvarende retning i det afværgedagsordensforslag, som er blevet fremsat af regeringspartierne, og jeg synes, den socialdemokratiske ordfører overdriver voldsomt, når han sammenligner stil og indhold i denne ret tynde afværgedagsorden med en af vores store nationalskatte.

(Kort bemærkning).

Fischer (KF):

Problemet med SF's indstilling til disse sager er, at SF ikke forholder sig konkret til virkeligheden. De forholder sig til en illusion, de bygger op, og som de ønsker vi skal forholde os til. Det fremgik også meget klart af hr. Jens Thofts angreb på udenrigsministeren. Udenrigsministerens tale forholdt sig konkret til virkeligheden, og jeg synes, det er interessant at bemærke, hvad den norske socialdemokratiske forsvarsminister sagde i sommer om det, vi er stillet over for. Han sagde:

»For i et vist omfang at kunne imødegå den stærkere sovjetiske betoning af fremskudt sta-

[Fischer]

tionering i krigstid har Norge en tydelig interesse i tilstedeværelse af den amerikanske flåde i Norskehavet. De nordiske havområder bør ikke som et resultat af amerikansk fravær og sovjetisk tilstedeværelse kunne betragtes som *Marre Sovjeticum* – som et sovjetisk hav.»

Det er en realistisk norsk tilkendegivelse, der stemmer helt overens med den realistiske tilkendegivelse, som udenrigsministeren har fremlagt her i dag, og det synes jeg også SF skulle forholde sig konkret til.

Jørgen Tved (FK):

Det er den konservative ordfører, der kalder mig frem på talerstolen en gang til. Han har det åbenbart, ligesom admiral Nelson havde det, da han satte kikkerten for det blinde øje. Når man kommer her fra borgerlig side og forklarer, at vi skal se tingene i den store sammenhæng, helst have det helt store forkromede overblik på, og at man ikke kan foretage sig noget i de nordlige områder, uden at det sker i en periode med afspænding, kunne man have lyst til at spørge, hvad det er for en periode, vi i øjeblikket befinder os i. Er det ikke en periode med afspænding? Er der ikke lige netop blevet underskrevet en traktat, som fortæller, at vi er inde i en meget positiv udvikling? Hvad er det, man frygter fra udenrigsministerens, Det Konservative Folkepartis og Venstres side? Er det fred, man er bange for? Er man bange for, at alt det krigsmateriel, der er hobet op rundt omkring, bliver skrottet? Jeg er meget overrasket over, at man kan være så blind ikke bare på det ene øje, men på begge øjne, at man ikke har opdaget, at vi faktisk er inde i en periode, hvor der sker en afspænding.

Når udenrigsministeren har så travlt med at forklare betydningen af Island og dens vigtighed for NATO og det vestlige forsvar, kunne vi naturligvis opfordre islændingene til at få afviklet militærbasen og på den måde være med til at styrke afspændingen. Man kunne måske også lidt stilfærdigt opfordre udenrigsministeren til at få nedlagt nogle af de installationer, som er på Grønland. Vi har jo hørt, hvordan man også i dette område er meget interesseret i, at der bliver fred og afspænding, og at disse bestræbelser yderligere bliver understreget. Derfor kunne der måske også være grund til at sige: så lad os da få fjernet den base, som ligger oppe ved Thule, og få fejtet for egen dør, før vi åbenbart har så travlt med at feje for andres.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg skal bare sige til hr. Fischer, der mente, at han i modsætning til SF forholdt sig til virkeligheden, at han forholder sig til en meget begrænset del af virkeligheden, idet han kun citerer første del af den norske forsvarsministers *ræsonnement*. I det følgende *ræsonnement* påpeger den norske forsvarsminister, at det ikke er i Norges interesse, at der kommer et kapløb i gang mellem supermagterne på flådeoprustnings områder i Norskehavet, og han opfordrer til, at NATOs stående flådestyrke Stanavforlant får en stærkere rolle i området, netop for at lægge en dæmper på amerikanerne. Det fortalte hr. Fischer ikke heroppefra; det hører øjensynlig ikke med til hans virkelighedsopfattelse. Men hvis man skal forholde sig til virkeligheden, nytter det altså ikke, at man lige skærer den lille luns ud, der passer i ens øjeblikkelige kram, og lukker øjnene for det øvrige.

(Kort bemærkning).

Fischer (KF):

Jeg har tilladt mig at uddrage og fremføre det helt centrale i den norske forsvarsministers tale. Og det er fuldstændig korrekt, som jeg har citeret forsvarsminister Holst. I det pågældende indlæg siger han ganske klart, at De Forenede Stater er hovedgaranten for Norges sikkerhed. Han har ved tidligere lejlighed lagt vægt på, at Norge og USA fortsætter med fælles flådemanoeverer, for at der ikke skulle ske en ændring af normalbilledet i det pågældende område. Klarere kan det vist ikke siges.

Hermed sluttede forhandlingen.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Som tidligere meddelt skal jeg udsætte afstemningen om de fremsatte dagsordensforslag til mødet i morgen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 8:

Forslag til folketingsbeslutning om forøgelse af bistanden til Nicaragua.

Af Riishøj (SF) m.fl.

(Fremsat 15/10 87).

[Formanden]

me bestemmelse på grund af midlertidig udsendelse i offentligt hverv.

Hvis ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at der meddeles de pågældende orlov som ansøgt fra og med henholdsvis den 10. december 1987 og den 12. december 1987, og at stedfortræderne indkaldes som midlertidige medlemmer. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Indstilling fra udvalget til valgs prøvelse.

Forhandling

Annelise Gotfredsen (KF):

Folketinget har nu vedtaget at meddele orlov til 2 medlemmer og at indkalde stedfortræderne.

Som ordfører for Udvalget til Valgs Prøvelse skal jeg tillade mig at gøre indstilling om, at stedfortræderne godkendes som midlertidige medlemmer af Folketinget.

Hr. *Søren B. Jørgensen* er valgt i Århus Amtskreds, og i anledning af hans orlov indkaldes 1. stedfortræder for Socialdemokratiet i denne amtskreds, fhv. minister *Karl Hjortnæs*.

Hr. *Jørgen Estrup* er valgt i Østre Storkreds, og i anledning af hans orlov indkaldes 1. stedfortræder for Det Radikale Venstre i denne storkreds, kontorchef *Inger Marie Bruun-Vierø*.

Udvalget til Valgs Prøvelse har i et møde i dag behandlet disse sager, og jeg kan herefter på udvalgets vegne afgive følgende:

Indstilling

1. Fhv. minister *Karl Hjortnæs* godkendes som midlertidigt medlem af Folketinget fra og med den 10. december 1987.

2. Kontorchef *Inger Marie Bruun-Vierø* godkendes som midlertidigt medlem af Folketinget fra og med den 12. december 1987.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Udvalgets ovennævnte indstilling vedtoges enstemmigt med 127 stemmer.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Fortsættelse af forespørgsel nr. F 14 [afstemning].

Forespørgsel til udenrigsministeren [om, hvad ministeren kan oplyse om ændringerne i supermagternes strategi for så vidt angår nordområderne, og hvad ministeren agter at foretage for at fastholde Norden som lavspændingsområde].

Af Jens Thoft (SF) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 10/11 87. Fremme af forespørgslen vedtaget 17/11 87. Første del af forespørgslen (forhandlingen) foretaget 9/12 87. Forslag om motiveret dagsorden nr. D 28 fremsat 9/12 87 af Jens Thoft (SF). Forslag om motiveret dagsorden nr. D 29 fremsat 9/12 87 af Lasse Budtz (S). Forslag om motiveret dagsorden nr. D 30 fremsat 9/12 87 af Per Stig Møller (KF), Bjørn Elmquist (V), Bollmann (CD) og Glønborg (KRF)).

Formanden:

Forhandlingen blev sluttet, og vi går til afstemning.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 29 af Lasse Budtz (S) (se forrige møde)

vedtoges med 74 stemmer (S, SF, RV og FK) mod 59 (KF, V, CD, FP, KRF og Steenholdt (Grøn.)).

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 28 af Jens Thoft (SF) (se forrige møde).

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 30 af Per Stig Møller (KF), Bjørn Elmquist (V), Bollmann (CD) og Glønborg (KRF) (se forrige møde).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Spørgsmål om fremme af forespørgsel nr. F 21:

Forespørgsel til arbejdsministeren [om, hvilke initiativer regeringen agter at tage til afskaffelse af arbejdsløsheden].

Af Preben Møller Hansen (FK) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 4/12 87).